

การติดตามประเมินผลโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่

ปีงบประมาณ 2561

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เอกสารใช้ภายใน
สิงหาคม 2562

Centre for Project and Programme Evaluation
Office of Agricultural Economics
Ministry of Agricultural and Cooperatives
Internal Documents
August 2019

การติดตามประเมินผลโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่

ปีงบประมาณ 2561

โดย

ศูนย์ประเมินผล

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทสรุปผู้บริหาร

การติดตามประเมินผลโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลได้และผลลัพธ์ของโครงการหลังจากเกษตรกรได้รับการบริการ รวมทั้งศึกษาปัญหา และเสนอแนะต่อการให้บริการคลินิกเกษตรฯ ในปีต่อไป สรุปผลการติดตามประเมินผล ดังนี้

คลินิกเกษตรเคลื่อนที่ เปิดให้บริการให้คำปรึกษา ตรวจวิเคราะห์ และวินิจฉัยโดยใช้เครื่องมือในห้องปฏิบัติการ จำนวน 9 คลินิกหลัก ได้แก่ ดิน พืช ข้าว ปศุสัตว์ ประมง ชลประทาน สหกรณ์ บัญชี และกฎหมาย และคลินิกเสริมอื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ผลการดำเนินงานโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ประจำปี 2561 ดำเนินการจัดงาน 77 จังหวัด จังหวัดละ 4 ครั้ง รวมทั้งสิ้น 308 ครั้ง เป็นไปตามเป้าหมาย มีการเบิกจ่ายงบประมาณ 104.34 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 84.23 ของเป้าหมาย 123.88 ล้านบาท เกษตรกรเข้ารับบริการในคลินิก 397,435 ราย คิดเป็นร้อยละ 143.98 ของเป้าหมาย 276,028 ราย โดยเกษตรกร 1 ราย เข้ารับบริการได้มากกว่า 1 คลินิก จากการเข้ารับบริการคลินิกเกษตรพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 64.24 ได้รับความรู้จากการเข้ารับบริการคลินิก รองลงมา ร้อยละ 22.25 ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ร้อยละ 11.24 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาการเกษตร และร้อยละ 2.27 ได้ชมการสาธิตวิธีการทำการเกษตรและการแก้ไขปัญหาการเกษตร สำหรับเกษตรกรที่นำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์แล้ว พบว่า ร้อยละ 50.99 ทำให้ปัญหาทางการเกษตรและต้นทุนการผลิตลดลง มีผลผลิตมาบริโภคเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน บางส่วนนำไปจำหน่ายเป็นการเพิ่มรายได้ ผลผลิตเพิ่มขึ้นจากการทำปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพใช้เอง เพื่อปรับปรุงบำรุงดิน ลดการใช้สารเคมี ยาและเวชภัณฑ์ช่วยให้สัตว์มีสุขภาพดี ด้านทานโรค รู้วิธีการบริหารจัดการน้ำ เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ การทำบัญชีสามารถควบคุมรายจ่ายของครัวเรือน เข้าใจหลักการ อุดมการณ์ วิธีการสหกรณ์ รู้จักการรวมกลุ่ม มีความรู้และความเข้าใจเรื่องกฎหมายที่ดิน และการขอเอกสารสิทธิ์ ด้านความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการให้บริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 54.49 สำหรับการจัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในครั้งต่อไป เกษตรกรร้อยละ 99.37 ต้องการให้มีการจัดงานอย่างต่อเนื่องในปีต่อไป โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 72.97 จะมาร่วมงานเพื่อรับความรู้ด้านการเกษตร และรับปัจจัยการผลิต ส่วนที่เหลือร้อยละ 27.03 จะมาร่วมงานเพื่อปรึกษาปัญหาด้านการเกษตรที่เกิดขึ้นในพื้นที่

สำหรับการจัดงานครั้งต่อไป ควรประชาสัมพันธ์การจัดงานให้ทั่วถึง และประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าโดยเน้นประชาสัมพันธ์ถึงวัตถุประสงค์ของงาน แนะนำให้เกษตรกรนำตัวอย่างมาตรวจวิเคราะห์ หรือนำปัญหาที่พบมาปรึกษาเจ้าหน้าที่ พร้อมทั้งนำบัตรประชาชนมาด้วยเพื่อความสะดวกในการเข้ารับบริการ สำหรับการจัดงานควรขยายเวลาการจัดงานมากกว่า 1 วัน และควรแบ่งช่วงเวลา หรือขยายเวลาให้บริการในแต่ละวัน เพื่อให้ผู้เข้ารับบริการได้ปรึกษาและรับฟังคำแนะนำอย่างทั่วถึง อีกทั้งแต่ละคลินิกควรเตรียมปัจจัยการผลิตให้เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร ในส่วนของกิจกรรมการจัดงาน ควรมีการสาธิตทางด้านการเกษตรโดยเฉพาะเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความรู้ด้านการแปรรูปและการตลาด นอกจากนี้แล้วระบบฐานข้อมูลโครงการควรเป็นปัจจุบัน สามารถสืบค้นข้อมูลได้ง่าย เพื่อความสะดวกในการให้บริการอย่างต่อเนื่องหลังการจัดงาน

คำนำ

การติดตามประเมินผลโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ เป็นรายงานที่จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาผลได้และผลลัพธ์หลังจากที่เกษตรกรได้รับการบริการจากคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในปี 2561 รวมทั้งปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโครงการ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานในปีต่อไป

ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ใคร่ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทุกท่านของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 - 12 ที่ให้ความกรุณาในการจัดเก็บข้อมูล และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ และเกษตรกรทุกท่านที่ให้ข้อมูลมา ณ โอกาสนี้ ทำให้รายงานฉบับนี้มีความสมบูรณ์สำเร็จลุล่วงด้วยดี และหวังว่ารายงานนี้คงเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และบุคคลทั่วไป

ศูนย์ประเมินผล
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
สิงหาคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	(ข)
คำนำ	(ค)
สารบัญ	(ง)
สารบัญตาราง	(จ)
บทที่ 1 สารระสำคัญของโครงการ	1
1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
1.3 เป้าหมายของโครงการ	2
1.4 แผนงานและกิจกรรม	2
1.5 วิธีการดำเนินงาน	5
1.6 หน่วยงานที่รับผิดชอบ	
บทที่ 2 ระเบียบวิธีการติดตามประเมินผล	7
2.1 ความสำคัญของการติดตามประเมินผล	7
2.2 วัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินผล	7
2.3 ขอบเขตของการติดตามประเมินผล	7
2.4 การตรวจเอกสาร	8
2.5 วิธีการติดตามประเมินผล	10
2.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการติดตามประเมินผล	13
บทที่ 3 สภาพทั่วไปของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	15
3.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561	15
บทที่ 4 ผลการประเมิน	17
4.1 ผลการดำเนินงานโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561	17
4.2 การติดตามประเมินผล	22
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	43
5.1 สรุป	43
5.2 ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ	44
บรรณานุกรม	45

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561	16
4.1 ผลการดำเนินงานของหน่วยงานให้บริการคลินิกหลัก ปี 2561	19
4.2 วัตถุประสงค์ของการมารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561	23
4.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้บริการคลินิกหลัก ปี 2561	25
4.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้บริการคลินิกเสริม ปี 2561	28
4.5 การตรวจเยี่ยมติดตามของเจ้าหน้าที่หลังการให้บริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561	30
4.6 ภาพรวมการนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับจากคลินิกเกษตรไปใช้ประโยชน์ ปี 2561	31
4.7 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกพืช ปี 2561	31
4.8 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกข้าว ปี 2561	32
4.9 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกดิน ปี 2561	33
4.10 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกปศุสัตว์ ปี 2561	34
4.11 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกประมง ปี 2561	35
4.12 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกชลประทาน ปี 2561	36
4.13 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกบัญชี ปี 2561	37
4.14 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกสหกรณ์ ปี 2561	38
4.15 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกกฎหมาย ปี 2561	39
4.16 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกเสริม ปี 2561	39
4.17 ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561	40
4.18 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการจัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในครั้งต่อไป	42
4.19 วัตถุประสงค์การมางานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ครั้งต่อไป	42

บทที่ 1

สาระสำคัญของโครงการ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

เนื่องในวโรกาสอันเป็นมิ่งมหามงคลที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เมื่อครั้งทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงมีพระชนมายุครบ 50 พรรษา ในพุทธศักราช 2545 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความปลื้มปิติและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ และด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์สุดที่จะพรรณา ทุกครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนพสกนิกรในถิ่นทุรกันดาร โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ด้วยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ความเป็นอยู่ของพสกนิกรเหล่านั้นดีขึ้น พระราชกรณียกิจดังกล่าว เป็นความประทับใจแก่ปวงชนชาวไทยมาโดยตลอด ในวโรกาสดังกล่าวกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เห็นควรจัดทำโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความร่วมมือของงานวิจัย พัฒนา และงานบริการวิชาการเกษตร ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เป้าหมายที่มีศักยภาพการผลิตในรูปแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นกลไกของชุมชนในการรณรงค์ฟื้นฟูเกษตรกรและแก้ไขปัญหาาร่วมกันในรูปแบบกิจกรรมให้บริการเคลื่อนที่ และกิจกรรมเสริมสร้างความรู้และการฝึกอบรมเพื่อแสดงความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระราชนุญาต จัดทำโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ถวาย และขอรับพระมหากรุณาธิคุณให้โครงการอยู่ในพระราชานุเคราะห์ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

การจัดตั้งคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ เป็นวิธีการดำเนินงานอย่างหนึ่งที่สามารถทำให้การบริการทางวิชาการ และการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์บรรลุผลสำเร็จตามภารกิจที่รับผิดชอบ โดยเป็นการปฏิบัติงานในเชิงรุกที่ทำให้เกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายที่มีปัญหาได้รับบริการทางการเกษตรอย่างรวดเร็วทั่วถึงและครบถ้วน เช่น การวิเคราะห์ดิน การวินิจฉัยโรคพืช โรคสัตว์ โรคสัตว์น้ำ และการให้วัคซีนป้องกันโรค รวมถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยีและฝึกอบรมความรู้การเกษตรของหน่วยงานต่างในแต่ละสาขา ทั้งด้านพืช สัตว์ ประมง ดิน และน้ำ ฯลฯ พร้อมด้วยอุปกรณ์และเครื่องมือทางวิชาการด้านต่าง ๆ มาให้บริการในคลินิกเกษตร โดยสามารถเคลื่อนที่เข้าไปได้ถึงในระดับตำบล เพื่อให้เกษตรกรสามารถเข้ารับบริการทางเกษตรได้อย่างถูกต้องครบถ้วนทุกด้านในคราวเดียวกัน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1.2.1 เพื่อให้เกษตรกรที่มีปัญหาด้านการเกษตรในพื้นที่ห่างไกล สามารถเข้าถึงการบริการทางวิชาการและได้รับการแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรอย่างครบวงจรในคราวเดียวกัน

1.2.2 เพื่อบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานวิชาการ หน่วยงานส่งเสริม และศูนย์บริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ในการให้บริการและแก้ไขปัญหาทางการเกษตรร่วมกัน

1.3 เป้าหมายของโครงการ

ดำเนินการในพื้นที่ 77 จังหวัด จังหวัดละ 600 ราย รวมทั้งสิ้น 46,200 ราย

1.4 แผนงานและกิจกรรม

1.4.1 กำหนดการเปิดให้บริการ โครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่มีลักษณะการเปิดให้บริการเป็น 4 ครั้ง

1) ครั้งที่ 1 จัดคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ไตรมาสที่ 1 ในพื้นที่ 77 จังหวัด จังหวัดละ 150 ราย เกษตรกร 11,550 ราย

2) ครั้งที่ 2 จัดคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ไตรมาสที่ 2 ในพื้นที่ 77 จังหวัด จังหวัดละ 150 ราย เกษตรกร 11,550 ราย

3) ครั้งที่ 3 จัดคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ไตรมาส 3 ในพื้นที่ 77 จังหวัด จังหวัดละ 150 ราย เกษตรกร 11,550 ราย

4) ครั้งที่ 4 จัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ไตรมาส 4 เพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ในพื้นที่ 77 จังหวัด จังหวัดละ 150 ราย รวม 11,550 ราย ระหว่างวันที่ 23 กรกฎาคม - 3 สิงหาคม 2561

1.4.2 ประเภทของคลินิกเกษตรที่เปิดให้บริการ

1) คลินิกดิน ให้คำปรึกษา ตรวจสอบวิเคราะห์ วินิจฉัย และให้บริการด้านวิเคราะห์ตรวจสอบดินและปุ๋ย โดยกรมพัฒนาที่ดิน

2) คลินิกพืช ให้คำปรึกษา ตรวจสอบวิเคราะห์ วินิจฉัยและให้บริการด้านโรคแมลง ศัตรูพืช วัชพืช สารพิษตกค้าง การขาดธาตุอาหารพืช วัตถุประสงค์ทางการเกษตร โดยกรมวิชาการเกษตร

3) คลินิกข้าว ให้คำปรึกษา ตรวจสอบวิเคราะห์ วินิจฉัย และให้บริการด้านโรค/แมลง ศัตรูพืช วัตถุประสงค์ และคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ข้าว ทั้งความชื้น พันธุ์ปน ความบริสุทธิ์ สิ่งเจือปน การสอนการตรวจสอบความงอกเบื้องต้น และการเทียบสีของใบข้าว และช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาแก่เกษตรกร และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว หรือนวัตกรรมที่เหมาะสมแก่เกษตรกรและผู้มารับการบริการ โดยกรมการข้าว

4) คลินิกปศุสัตว์ ให้คำปรึกษา ตรวจสอบวิเคราะห์ วินิจฉัยโรคและการตรวจรักษา พยาบาลสัตว์ การให้วัคซีน ทำหมันสัตว์ การผสมเทียม การควบคุมโรคระบาดสัตว์ และการเลี้ยงสัตว์ โดยกรมปศุสัตว์

5) คลินิกประมง ให้คำปรึกษา ตรวจสอบวิเคราะห์ วินิจฉัยและรักษาโรคสัตว์น้ำ การควบคุมโรคระบาดในสัตว์น้ำ การตรวจคุณภาพน้ำ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยกรมประมง

6) คลินิกชลประทาน ให้คำปรึกษา แนะนำการบริหารจัดการน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำ และการให้น้ำแก่พืช โดยกรมชลประทาน

7) คลินิกสหกรณ์ ให้คำปรึกษา แนะนำการจัดตั้งสหกรณ์ การบริหารงานในสหกรณ์ และให้ความรู้เกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับสหกรณ์ โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์

8) คลินิกบัญชี ให้คำปรึกษา แนะนำการจัดทำบัญชีฟาร์ม บัญชีครัวเรือน โดยกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

9) คลินิกกฎหมาย ให้คำปรึกษา แนะนำ และประสานความรู้ด้านกฎหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

10) คลินิกหม่อนไหม ให้คำปรึกษาแนะนำการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม พันธุ์หม่อนที่ควรปลูก การตัดแต่งกิ่งและการดูแลรักษาแปลงหม่อน การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูหม่อน การดูแลรักษาผลหม่อนสุก และการทำชาใบหม่อน โดยกรมหม่อนไหม

10) คลินิกอื่น ๆ เช่น คลินิกบริหารศัตรูพืช คลินิกพันธุ์พืชเพาะเลี้ยง คลินิกจักรกล คลินิกพืชสวน คลินิกยางพารา คลินิกผึ้ง คลินิกเศรษฐกิจการเกษตร คลินิกสาธารณสุข ฯลฯ

1.5 วิธีการดำเนินงาน

1.5.1 ให้ดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ให้นโยบายการจัดให้บริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ในที่ประชุมคณะกรรมการโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2559 ดังนี้

1) ให้คณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แบบเบ็ดเสร็จ (Single command) เป็นผู้ขับเคลื่อนโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ พร้อมทั้งรายงานผลการดำเนินงานตามแบบสรุปผลการให้บริการในแต่ละครั้งให้ทราบด้วย

2) ให้พิจารณาอำเภอที่มีปัญหาทางด้านการเกษตรหลากหลาย ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วน และเป็นความต้องการของเกษตรกร โดยบูรณาการและออกหน่วยให้บริการคลินิกเกษตรเพื่อแก้ไขปัญหาในระดับอำเภอ และให้พิจารณาจัดในศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เป็นอันดับแรก หากสถานที่ไม่เหมาะสมให้พิจารณาพื้นที่ใกล้เคียงแทน

3) ให้เน้นประชาสัมพันธ์การจัดงานโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ทุกช่องทาง และแจ้งให้ผู้นำชุมชนในพื้นที่ประชาสัมพันธ์งานให้ทราบอย่างทั่วถึงทุกพื้นที่

1.5.2 ดำเนินการตามกระบวนการและขั้นตอน

การดำเนินงานโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ได้จัดแบ่งช่วงเวลาการดำเนินการออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

1) การเตรียมการก่อนเปิดคลินิก

1.1) การประชุมคณะกรรมการ จัดประชุมคณะกรรมการโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ระดับจังหวัด ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในพื้นที่ เพื่อพิจารณาการจัดตั้งหน่วยปฏิบัติงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ของเป้าหมายการปฏิบัติงานโครงการ จัดทำปฏิทินการเตรียมการ และมอบหมายผู้รับผิดชอบ

1.2) การกำหนดพื้นที่ตำบลปฏิบัติงาน (ตำบลเป้าหมาย) ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาของพื้นที่ และการคัดเลือกจุดที่ตั้งคลินิก

1.3) การวางแผนการปฏิบัติงาน เช่น การวิเคราะห์จัดกลุ่มปัญหา โดยจัดประชุมคณะกรรมการระดับจังหวัด เพื่อวิเคราะห์จัดกลุ่มปัญหา การจัดเตรียมผู้ปฏิบัติงาน กำหนดปฏิทินการปฏิบัติงาน

1.4) การประสานในระดับพื้นที่

1.5) การเตรียมสถานที่ การจัดสถานที่สำหรับพิธีเปิดงาน จัดตั้งจุดรับบัตรคิว ลงทะเบียนของเกษตรกร และประชาสัมพันธ์บริเวณด้านหน้า สถานที่จัดคลินิก การจัดเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ประจำคลินิก ป้ายตามประเภทของการให้บริการ

1.6) การเตรียมเกษตรกร จัดประชุมชี้แจงเกษตรกรให้ทราบถึงวัตถุประสงค์การทำงาน กำหนดการและขั้นตอนการให้บริการ การเตรียมตัวในการมาเข้ารับบริการ เช่น การเตรียมบัตรประชาชน การเก็บตัวอย่าง (พืช ดิน สัตว์ และน้ำ) ที่มีปัญหามารับบริการอย่างถูกต้อง

1.7) การประชาสัมพันธ์ ประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน

2) การดำเนินระหว่างเปิดคลินิก

2.1) การรับบัตรคิว เกษตรกรลงทะเบียนเข้ารับบริการทางด้านการเกษตรทุกสาขาที่จุดลงทะเบียน โดยรับบัตรคิวที่มีตัวเลข 4 หลัก ณ จุดรับบัตรคิว เพื่อให้ทราบว่าผู้มารับบริการจำนวนเท่าใด

2.2) การลงทะเบียน เกษตรกรนำบัตรคิวและบัตรประจำตัวประชาชนยื่นต่อเจ้าหน้าที่รับลงทะเบียน เจ้าหน้าที่จะใช้เลขที่ตามบัตรคิวเป็นเลขในการกำหนดลำดับที่ผู้มารับบริการตลอดการให้บริการครั้งนั้น โดยเจ้าหน้าที่จะสอบถามปัญหาและความต้องการมารับบริการของเกษตรกร บันทึกลงในบัตรทะเบียนประวัติการรับบริการ (แบบคลินิก 01) และทำเครื่องหมายแสดงคลินิกที่เกษตรกรจะไปรับบริการไว้ในแบบคลินิก 01 และฉีกสำเนาให้กับเกษตรกรนำไปรับบริการตามคลินิกที่ระบุไว้

2.3) การเข้ารับบริการ เกษตรกรเข้ารับบริการในแต่ละคลินิก หน่วยงานให้บริการคลินิกรับทราบปัญหาทางการเกษตร พร้อมให้คำแนะนำแก้ไขทางด้านวิชาการ โดยเจ้าหน้าที่แต่ละคลินิกจะต้องจัดทำบัตรรับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ (แบบคลินิก 02) โดยต้องระบุลำดับที่ผู้มาเข้ารับบริการให้ตรงกับลำดับที่ในสำเนาของแบบคลินิก 01 (เลข 4 หลัก) ที่เกษตรกรนำมาแสดง (หากเกษตรกรไม่มีสำเนาของแบบคลินิก 01 มาแสดงให้เกษตรกรกลับไปลงทะเบียน ณ จุดลงทะเบียนด้านหน้าก่อน)

2.4) การบันทึกผลการให้บริการ เจ้าหน้าที่จะต้องบันทึกปัญหาที่เกษตรกรมาขอรับบริการ และผลการให้บริการลงในแบบคลินิก 02 โดยฉีกสำเนาให้เกษตรกรเก็บไว้เพื่อใช้ติดตามผล และให้บริการต่อเนื่อง สำหรับตัวจริงให้จัดเก็บไว้ที่หน่วยงานที่ให้บริการคลินิก

2.5) การประเมินผลการให้บริการ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ดำเนินการประเมินผลการให้บริการคลินิก และประเมินผลทางด้านวิชาการ ด้วยการสัมภาษณ์เกษตรกร เจ้าหน้าที่ที่ให้บริการคลินิก และการสังเกตการณ์ของเจ้าหน้าที่ประเมินผล

3) การติดตามให้บริการต่อเนื่อง การสรุปสภาพปัญหา สำนักงานเกษตรจังหวัดบันทึกข้อมูลบัตรทะเบียนประวัติ (แบบคลินิก 01) และหน่วยงานที่ให้บริการคลินิกบันทึกข้อมูลบัตรรับบริการ (แบบคลินิก 02) เข้าสู่ระบบโปรแกรมคลินิกเกษตร หลังจากนั้นหน่วยงานที่ให้บริการคลินิกวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาของเกษตรกรที่มารับบริการของแต่ละคลินิก โดยแยกเป็นปัญหารายบุคคล และปัญหาภาพรวมของพื้นที่ เพื่อให้สำนักงานเกษตรจังหวัดและหน่วยงานที่ให้บริการคลินิกร่วมกันพิจารณาข้อมูลสภาพปัญหาของเกษตรกรเป็นรายคลินิก

4) การรายงานผลการดำเนินงาน

4.1) การรายงานผลการให้บริการ (บันทึกข้อมูลการให้บริการลงในแบบ 01, 02)

4.2) การรายงานผลการให้บริการต่อเนื่อง (บันทึกการให้บริการลงในแบบ 05)

1.6 หน่วยงานที่รับผิดชอบ

กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน กรมการข้าว กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมชลประทาน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมหม่อนไหม สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

บทที่ 2

ระเบียบวิธีการติดตามประเมินผล

2.1 ความสำคัญของการติดตามประเมินผล

โครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ โดยหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หน่วยงานราชการ และเอกชนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีเป้าหมายดำเนินการให้บริการแก่เกษตรกรในพื้นที่ 77 จังหวัด อย่างน้อย จังหวัดละ 4 ครั้งต่อปี โดยเน้นพื้นที่ที่มีปัญหาทางการเกษตรที่หลากหลายและรุนแรง นับตั้งแต่ปี 2552 - 2560 มีการให้บริการจัดงานไปแล้ว 4,509 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 120.30 ของเป้าหมาย 3,748 ครั้ง มีเกษตรกรลงทะเบียนรวมทั้งสิ้น 2,222,698 ราย คิดเป็นร้อยละ 178.48 ของเป้าหมาย 1,245,334 ราย

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ให้ประเมินผลการให้บริการต่อเนื่องของแต่ละคลินิก เสนอต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทุกปี โดยการติดตามประเมินผลครั้งนี้เป็นการติดตามและประเมินผลโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ซึ่งจัดขึ้นในปี 2561 จากเกษตรกรที่เข้าร่วมงานคลินิกเกษตร เพื่อทราบผลได้และผลลัพธ์จากการให้บริการคลินิกเกษตรฯ และเพื่อนำเสนอข้อค้นพบจากการจัดงานและเสนอแนะแนวทาง เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงการจัดงานในปีต่อไป

2.2 วัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินผล

- 2.2.1 ศึกษาผลได้และผลลัพธ์หลังจากเกษตรกรได้รับการบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่
- 2.2.2 ศึกษาปัญหา และเสนอแนะต่อการให้บริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในปีต่อไป

2.3 ขอบเขตของการติดตามประเมินผล

- 2.3.1 พื้นที่เป้าหมาย เป็นจุดพื้นที่ที่ได้จัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ไปแล้วในปี 2561 ครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ จำนวน 77 จังหวัด
- 2.3.2 ประชากรเป้าหมาย เป็นเกษตรกรที่ได้เข้ารับบริการจากการจัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ร่วมบูรณาการสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในระดับจังหวัด
- 2.3.3 ระยะเวลา เป็นช่วงเวลาที่จัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ในปีงบประมาณ 2561

2.4 การตรวจเอกสาร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2561) ได้ดำเนินการติดตามประเมินผลผลโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ในปีงบประมาณ 2560 จำนวน 2,579 ราย พบว่า มีการจัดงาน 308 ครั้ง ครบตามเป้าหมาย มีผู้ที่เข้ารับบริการในคลินิก 154,979 ราย คิดเป็นร้อยละ 83.86 ของเป้าหมาย 184,800 ราย เกษตรกรร้อยละ 98.33 มาขอรับบริการแล้ว เจ้าหน้าที่ที่สามารถแก้ไขปัญหาแล้วเสร็จภายในงาน อีกร้อยละ 1.67 ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ต้องให้บริการติดตามอย่างต่อเนื่อง ผลได้ของโครงการเกษตรกรได้รับประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกฯ ร้อยละ 56.08 มีความรู้เพิ่มเติมจากการชมนิทรรศการ ร้อยละ 24.87 ได้รับเอกสารและปัจจัยการผลิต ร้อยละ 13.59 นำปัญหามาปรึกษา และได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา ส่วนที่เหลือร้อยละ 5.46 ได้ชมการสาธิตวิธีการแก้ไขปัญหา เกษตรกรนำไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 61.89 อีกร้อยละ 38.11 ยังไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ เกษตรกรที่เข้ารับบริการสามารถนำความรู้และปัจจัยการผลิตไปแก้ไขปัญหาทางการเกษตร เข้าใจวิธีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่ถูกต้อง ทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง นำผลผลิตมาบริโภคในครัวเรือน เป็นการลดรายจ่ายของครัวเรือน บางส่วนนำผลผลิตไปจำหน่ายช่วยเพิ่มรายได้ ทั้งนี้ในส่วนของการความคิดเห็นต่อโครงการ เกษตรกรร้อยละ 99.53 ต้องการให้จัดงานเป็นประจำต่อเนื่องทุก ๆ ปี ร้อยละ 71.54 พึงพอใจต่อการให้บริการของเจ้าหน้าที่ในระดับมาก นอกจากนี้ เกษตรกรอีกร้อยละ 32.26 ที่ยังมีปัญหา และต้องการคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ในการแก้ปัญหายังต่อเนื่อง สำหรับการจัดงานในครั้งต่อไป ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ช่วงก่อนการจัดล่วงหน้าอย่างน้อย 1 สัปดาห์ และควรขยายระยะเวลาการจัดงานมากกว่า 1 วัน เพื่อให้ผู้เข้ารับบริการใช้บริการได้ครบทุกคลินิก ควรมีการประชาสัมพันธ์จุดลงทะเบียนและเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้รับบริการคลินิกฯ ได้อย่างรวดเร็ว ควรจัดเตรียมปัจจัยการผลิตเพื่อแจกจ่ายให้กับผู้ร่วมงานอย่างเพียงพอและทั่วถึง และควรจัดกิจกรรมอบรมอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรที่มาร่วมงาน เพื่อสร้างรายได้ในครัวเรือน

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2560) ได้ดำเนินการติดตามประเมินผลผลโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในพระราชานุเคราะห์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในปีงบประมาณ 2559 จำนวน 2,320 ราย ผลการติดตาม พบว่า เกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกฯ ร้อยละ 57.64 มีความรู้เพิ่มเติมจากการชมนิทรรศการ ร้อยละ 25.34 ได้รับเอกสารและปัจจัยการผลิต ร้อยละ 14.73 นำปัญหามาปรึกษา และได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา ส่วนที่เหลือร้อยละ 2.29 ได้ชมการสาธิตวิธีการแก้ไขปัญหา เกษตรกรนำไปใช้ประโยชน์ร้อยละ 67.54 อีกร้อยละ 32.46 ยังไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ เกษตรกรที่เข้ารับบริการสามารถนำความรู้และปัจจัยการผลิตไปแก้ไขปัญหาทางการเกษตร เข้าใจวิธีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่ถูกต้อง ทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง นำผลผลิตมาบริโภคในครัวเรือนเป็นการลดรายจ่ายของครัวเรือน บางส่วนนำผลผลิตไปจำหน่ายช่วยเพิ่มรายได้ โดยร้อยละ 79.48 นำความรู้ที่ได้รับไปขยายผล และถ่ายทอดแก่บุคคลในครอบครัวและเพื่อนบ้าน ทั้งนี้ในส่วนของการความคิดเห็นต่อโครงการ เกษตรกรต้องการให้จัดงานเป็นประจำต่อเนื่องทุก ๆ ปีร้อยละ 75.46 โดยมีความพึงพอใจต่อการให้บริการของ

เจ้าหน้าที่ในระดับมาก นอกจากนี้ เกษตรกรอีกร้อยละ 39.92 ที่ยังมีปัญหา และต้องการแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ในการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากหลังจากการให้บริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ เกษตรกรได้รับการติดตามอย่างต่อเนื่องจากเจ้าหน้าที่ เฉลี่ยปีละ 2 ครั้ง ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ ช่วงก่อนการจัดงานในหลาย ๆ ช่องทาง และดำเนินการล่วงหน้าอย่างน้อย 1 สัปดาห์ โดยหอกระจายข่าว ในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน ทำป้ายไวนิล ประชาสัมพันธ์ และมีการสำรวจข้อมูลความต้องการ หรือปัญหาด้านการเกษตรในพื้นที่ เพื่อให้บริการได้ตรงตามความต้องการของเกษตรกร ควรเพิ่มเจ้าหน้าที่ และผู้เชี่ยวชาญแต่ละคลินิกให้เพียงพอต่อการให้บริการ รวมทั้งสนับสนุนปัจจัยการผลิตอย่างเพียงพอ และทั่วถึง

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2559) ได้ดำเนินการติดตามผลโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ในพระราชานุเคราะห์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในปีงบประมาณ 2558 จำนวน 1,823 ราย ผลการติดตาม พบว่า เกษตรกรที่เข้ารับบริการ ร้อยละ 58.54 มีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าชมงาน เพิ่มพูนความรู้ด้านการเกษตรมากที่สุด รองลงมา ร้อยละ 37.83 ขอรับเอกสาร/ความรู้ และร้อยละ 3.62 ขอปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ตามลำดับ เกษตรกรผู้เข้ารับบริการคลินิกหลัก ร้อยละ 60.29 ได้ความรู้จากการเข้ารับบริการคลินิกต่าง ๆ ไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 23.37 ได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น พันธุ์พืช พันธุ์ปลา วัสดุอุปกรณ์ ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 11.90 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาการเกษตรต่าง ๆ ร้อยละ 3.45 ได้ชมการสาธิตวิธีการทำเชื้อรา การขยายพันธุ์พืช การเลี้ยงสัตว์ เพื่อนำไปแก้ไขปัญหาทางการเกษตร และร้อยละ 0.99 ได้รับประโยชน์อื่น ๆ ได้แก่ การรับเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ส.ป.ก. การคุมกำเนิดของสัตว์เลี้ยง นอกจากนี้เกษตรกร ร้อยละ 60.46 ได้นำความรู้และปัจจัยการผลิตที่ได้รับแจกภายในงานไปใช้ประโยชน์ ส่วนที่เหลือร้อยละ 39.54 ไม่ได้นำไปใช้ เนื่องจากเกษตรกรบางส่วนมีอายุมาก ไม่สามารถจดจำความรู้ที่ได้รับ และนำปัจจัยการผลิตไปให้ญาติ เพื่อนบ้านเพื่อใช้ประโยชน์ ผลที่เกิดจากการนำความรู้และปัจจัยการผลิตไปใช้ประโยชน์ เกษตรกรที่เข้ารับบริการในคลินิกนำความรู้ไปพัฒนาการเกษตร แก้ไขปัญหาด้านการเกษตร ส่งผลให้มีรายได้ในครัวเรือนเพิ่มขึ้น และลดรายจ่ายในครัวเรือนได้ ทั้งนี้เกษตรกรร้อยละ 66 นำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดให้กับคนรอบข้าง เกษตรกรต้องการให้จัดงานเป็นประจำต่อเนื่องทุกปี โดยให้เพิ่มการประชาสัมพันธ์ก่อนการจัดงานในช่องทางที่หลากหลาย ก่อนการจัดงานประมาณ 1 สัปดาห์ และเพิ่มเจ้าหน้าที่และผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านให้เพียงพอ นอกจากนี้ ควรสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรผู้เข้ารับบริการอย่างเพียงพอและทั่วถึง

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2556) ได้ดำเนินการติดตามผลโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ในพระราชานุเคราะห์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ที่เกิดขึ้นต่อเกษตรกรที่เข้ารับ บริการคลินิกเกษตร ในปีงบประมาณ 2555 จำนวน 1,322 ราย ผลการติดตาม พบว่า เกษตรกรร้อยละ 65 ได้นำความรู้และปัจจัยการผลิตที่ได้รับแจกภายในงานไปใช้ประโยชน์ ส่วนที่เหลือร้อยละ 35 ไม่ได้นำไปใช้ เนื่องจากเกษตรกรบางส่วนมีอายุมากไม่สามารถจดจำความรู้ที่ได้รับ และความรู้ที่ได้รับมีวิธีการยุ่งยาก ผลที่เกิดจากการนำความรู้และปัจจัยการผลิตไปใช้ประโยชน์ เกษตรกรที่เข้ารับบริการในคลินิกหลัก (คลินิก ดิน พืช ปศุสัตว์ และประมง) ร้อยละ 84 มีปัญหาลดลง สามารถแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรได้ ทำให้ เกษตรกรเข้าใจถึงวิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ มีการปลูกหญ้าแฝกป้องกันการพังทลายของดิน มีการทำปุ๋ย อินทรีย์ด้วยตนเอง และนำไปใช้ปรับปรุงดินได้ถูกวิธี ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ผลิตน้ำหมัก ชีวภาพเพื่อบำบัดน้ำเน่าเสีย สามารถประหยัดรายจ่าย และทำให้ผลผลิตมีคุณภาพดีขึ้นสามารถแก้ไข ปัญหาโรคพืช และปราบศัตรูพืชได้ผลดีขึ้น นอกจากนี้เกษตรกรยังเข้าใจถึงความสำคัญของ GAP และ วิธีการปลูกพืชเพื่อให้ได้การรับรอง GAP สามารถเตรียมบ่อปลาได้ด้วยตนเอง มีการจัดการปัญหาเรื่องน้ำได้ ถูกต้องทำให้น้ำเน่าเสียลดลง และสัตว์น้ำมีคุณภาพดีขึ้น สามารถนำความรู้ไปใช้ในการเลี้ยงสัตว์ได้ถูกวิธี เช่น การฉีดวัคซีนไก่ได้ด้วยตนเอง เกษตรกรร้อยละ 38 มีต้นทุนการผลิตลดลง และเกษตรกรร้อยละ 26 มีผลผลิตดีขึ้น เกษตรกรร้อยละ 26 สามารถประหยัดรายจ่าย โดยนำปัจจัยการผลิตที่ได้รับ เช่น เมล็ดพันธุ์ผักต่าง ๆ มาปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน เกษตรกรร้อยละ 26 มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการนำ ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคไปจำหน่าย เกษตรกรถึงร้อยละ 99 ต้องการให้จัดคลินิกเกษตรในพื้นที่อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี เกษตรกรร้อยละ 20 ต้องการให้มีคลินิกให้คำปรึกษาด้านการซ่อม/ดูแลรักษา เครื่องจักรกลเกษตร และระบบการกระจายน้ำให้แก่พืช

2.5 วิธีการติดตามประเมินผล

2.5.1 ประเภทการติดตามประเมินผล

เป็นการติดตามประเมินผลหลังสิ้นสุดการจัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561 เพื่อติดตาม ประเมินผลที่เกษตรกรได้รับการบริการจากการจัดคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ประเด็นในการติดตาม ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของการมาร่วมงาน ประโยชน์ที่ได้รับ การนำความรู้และปัจจัยการผลิตไปใช้ประโยชน์ ผลที่เกิดจากการนำความรู้และปัจจัยการผลิตไปใช้ประโยชน์ รวมทั้งความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อ การจัดคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ การให้บริการ ปัญหาที่นำมาปรึกษาในปีต่อไป และการติดตามของ เจ้าหน้าที่หน่วยงาน

2.5.2 ประเด็นและตัวชี้วัด

กำหนดกรอบแนวคิดในการติดตามและประเมินผลครั้งนี้ ในจำนวน 2 ประเด็น คือ การบริการและแก้ไขปัญหาเกษตรกร และด้านทัศนคติ ดังนี้

ประเด็น	ตัวชี้วัด
1. การจัดคลินิกเกษตร	- ร้อยละของผลการจัดคลินิกเกษตรและการเบิกจ่ายงบประมาณ - ร้อยละของวัตถุประสงค์ของเกษตรกรที่มาใช้บริการ - ร้อยละของประโยชน์ที่ได้รับจากการรับบริการคลินิกฯ
2. การติดตามให้บริการต่อเนื่อง	- ร้อยละของการติดตามให้บริการต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่
3. การนำความรู้หรือปัจจัยการผลิตไปใช้ประโยชน์	- ร้อยละของเกษตรกรที่นำความรู้หรือปัจจัยการผลิตที่ได้รับจากคลินิกไปใช้ประโยชน์ - ร้อยละของผลประโยชน์ที่เกษตรกรที่ได้รับจากการนำความรู้หรือปัจจัยการผลิตไปใช้ประโยชน์
4. ความพึงพอใจต่อการจัดคลินิกเกษตร	- ระดับความพึงพอใจต่อการบริการคลินิกเกษตร
5. การจัดคลินิกเกษตรครั้งต่อไป	- ร้อยละของเกษตรกรที่ต้องการให้จัดคลินิกเกษตรต่อไป

2.5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การติดตามประเมินผลโครงการฯ ใช้แบบสัมภาษณ์ (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย ซึ่งในแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวได้กำหนดเป็นคำถามปิด (Closed-end Questions) เพื่อให้ผู้ตอบสามารถเลือกตอบเฉพาะคำตอบที่ต้องการ และคำถามเปิด (Opened-end Questions) ซึ่งเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้ตอบคำถามอย่างอิสระ โดยมีวิธีการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) การติดตามผลการดำเนินงานและการพัฒนาต่อเนื่อง (Follow up) สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร โดยศูนย์ประเมินผล และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 - 12 ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลผู้รับบริการคลินิกเกษตรฯ ทั้งแบบเบ็ดเสร็จและแบบต่อเนื่อง จากการจัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในปี 2561 โดยการสำรวจด้วยตัวอย่างปีละ 1 ครั้ง ในช่วงเดือนมีนาคม 2562 โดยเลือกจากจุดจัดงานในไตรมาสที่ 3 การจัดงานเนื่องในวันคล้ายวันประสูติสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าทีปังกรรัศมีโชติ วันที่ 29 เมษายน และจุดที่จัดงานในไตรมาสที่ 4 การจัดงานเนื่องในวันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร วันที่ 28 กรกฎาคม

2) กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) เกษตรกรที่ได้รับบริการแก้ไขปัญหารีบร้อย (ไม่ต่อเนื่อง) สัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้ารับบริการในแต่ละคลินิก ทั้ง 9 คลินิกหลัก โดยสุ่มเกษตรกรที่เข้ารับบริการในคลินิกหลัก 5 ราย และในคลินิกอื่น ๆ 3 ราย เกษตรกรที่ตกเป็นตัวอย่างจะถูกเลือกได้เพียง 1 คลินิกเท่านั้น เช่น นาย ก เป็นตัวอย่างของเกษตรกรในคลินิกพีชแล้ว จะไปเป็นตัวอย่างของเกษตรกรในคลินิกอื่นไม่ได้ และ (2) เกษตรกรที่ต้องให้บริการต่อเนื่อง สุ่มเกษตรกรที่เข้ารับบริการในคลินิกหลัก 5 ราย และคลินิกอื่น ๆ 3 ราย ทั้งนี้หากคลินิกใดไม่มีเกษตรกรที่ต้องให้บริการต่อเนื่อง ให้หาทดแทนจากคลินิกอื่น 1 - 3 ราย สามารถสุ่มเลือกเกษตรกรจากเว็บไซต์ www.doae.go.th

2.5.4 แหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการติดตามประเมินผล ประกอบด้วย ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ ดังนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง โดยสุ่มตัวอย่างแบบสองขั้นตอน (Two - stage Sampling) ดังนี้

1.1) ขั้นตอนที่ 1 แบ่งออกเป็น 4 ภาค สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรในส่วนภูมิภาค และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรจากส่วนกลาง สุ่มจังหวัดจัดจัดงานปี 2561 ที่เป็นจุดจัดงานเนื่องในวันคล้ายวันประสูติพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ วันที่ 29 เมษายน และจุดจัดงานเนื่องในวันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร วันที่ 28 กรกฎาคม จำนวน 37 จังหวัด ได้แก่

- ภาคเหนือ 10 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน ตาก น่าน พะเยา พิษณุโลก พิจิตร กำแพงเพชร และเพชรบูรณ์

- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 12 จังหวัด ประกอบด้วย สกลนคร นครพนม บึงกาฬ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ ชัยภูมิ สุรินทร์ ร้อยเอ็ด นครราชสีมา มุกดาหาร อำนาจเจริญ และยโสธร

- ภาคกลาง 9 จังหวัด ประกอบด้วย ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ นครนายก พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม กาญจนบุรี และสมุทรสาคร

- ภาคใต้ 6 จังหวัด ประกอบด้วย กระบี่ พังงา นครศรีธรรมราช สงขลา สตูล และพัทลุง

1.2) ขั้นตอนที่ 2 สุ่มเกษตรกรในกลุ่มที่ได้รับบริการในแต่ละคลินิกของจังหวัดที่ตกเป็นตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างง่ายแบบไม่แทนที่กลับคืน (Simple Random without Replacement) ได้จำนวนเกษตรกรตัวอย่างทั้งหมด 2,579 ราย

2) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการรายงานผลการดำเนินงานการจัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ของสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด

2.5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ในการวิเคราะห์ในเชิงตัวเลข โดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) อธิบายลักษณะของข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม ได้แก่ ผลรวม ร้อยละ ค่าเฉลี่ย โดยแจกแจงความถี่ จัดกลุ่มประเภทของข้อมูล แล้วนำมาเสนอในรูปแบบตาราง และแผนภูมิ

2.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการติดตามประเมินผล

2.6.1 ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารในการดำเนินงานต่อไป

2.6.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการติดตามประเมินผลไปใช้ประกอบการพิจารณาปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมในระยะต่อไป

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

3.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561

ในส่วนนี้เป็นข้อมูลของเกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561 เกี่ยวกับ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ พื้นที่ถือครองทำการเกษตร โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุค่อนข้างมาก อยู่ระหว่างอายุ 51 - 60 ปี และจบการศึกษาภาคบังคับระดับประถมศึกษา โดยมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ยมากกว่า 15 ไร่/ครัวเรือน มีรายละเอียด ดังนี้ (ตารางที่ 3.1)

1) เพศของเกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ เป็นเพศหญิง ร้อยละ 68.46 และเป็นเพศชาย ร้อยละ 31.54

2) อายุของเกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 51 - 60 ปี ร้อยละ 34.58 อายุมากกว่า 60 ปี ร้อยละ 30.75 อายุระหว่าง 41 - 50 ปี ร้อยละ 25.44 อายุระหว่าง 31 - 40 ปี ร้อยละ 7.39 และอายุต่ำกว่า 30 ปี ร้อยละ 1.84

3) ระดับการศึกษาของเกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ส่วนใหญ่จบการศึกษา ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 62.81 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 25.43 จบการศึกษาระดับ อาชีวศึกษา/อนุปริญญา ร้อยละ 4.38 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 3.63 ไม่ได้เรียน/ไม่จบ ประถมศึกษา ร้อยละ 3.28 และจบการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 0.47

4) อาชีพหลักของเกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ทำการเกษตร ร้อยละ 75.34 จำแนกเป็น ทำนา/ทำไร่ ร้อยละ 72.90 ปลูกผัก/ไม้ผล/ไม้ยืนต้น ร้อยละ 24.02 และเลี้ยงสัตว์/ประมง ร้อยละ 3.08 ค้าขาย/รับจ้าง/บริการ ร้อยละ 14.33 ประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น ข้าราชการบำนาญ ร้อยละ 7.73 และรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 2.60

5) การมีพื้นที่ถือครองในการทำการเกษตรของเกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ มีพื้นที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ขึ้นไป ร้อยละ 29.62 มีพื้นที่ถือครองน้อยกว่า 5 ไร่ ร้อยละ 23.18 มีพื้นที่ถือครอง 6 - 10 ไร่ ร้อยละ 21.89 ไม่มีพื้นที่ถือครองเป็นของตนเอง ร้อยละ 13.53 และมีพื้นที่ถือครอง 11 - 15 ไร่ ร้อยละ 11.78

ตารางที่ 3.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561

หน่วย : ไร่/ละ

รายการ	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1. เพศ					
1.1 ชาย	33.84	31.33	33.50	25.00	31.54
1.2 หญิง	66.16	68.67	66.50	75.00	68.46
2. อายุ					
2.1 อายุต่ำกว่า 30 ปี	1.68	1.20	2.68	2.17	1.84
2.2 อายุ 31 - 40 ปี	4.76	7.08	8.38	11.11	7.39
2.3 อายุ 41 - 50 ปี	20.42	31.93	22.45	25.36	25.44
2.4 อายุ 51 - 60 ปี	38.46	35.17	34.84	26.33	34.58
2.5 อายุมากกว่า 60 ปี	34.69	24.61	31.66	35.02	30.75
3. ระดับการศึกษา					
3.1 ไม่ได้เรียน/ไม่จบประถมศึกษา	3.91	1.80	4.19	3.86	3.28
3.2 ประถมศึกษา	63.32	65.19	60.40	60.63	62.81
3.3 มัธยมศึกษา	24.13	28.09	23.32	25.36	25.43
3.4 อาชีวศึกษา/อนุปริญญา	3.77	3.48	5.87	5.07	4.38
3.5 ปริญญาตรี	4.46	1.20	5.37	4.59	3.63
3.6 สูงกว่าปริญญาตรี	0.42	0.24	0.84	0.48	0.47
4. อาชีพหลัก					
4.1 ทำการเกษตร	72.07	91.24	58.78	72.66	75.34
1) ทำนา/ทำไร่	73.26	95.00	76.72	10.85	72.90
2) เลี้ยงสัตว์/ประมง	1.55	0.26	9.20	5.76	3.08
3) ปลูกผัก/ไม้ผล/ไม้ยืนต้น	25.19	4.74	14.08	83.39	24.02
4.2 รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	2.65	2.88	3.21	0.99	2.60
4.3 ค้าขาย/รับจ้าง/บริการ	16.34	3.84	24.66	17.24	14.33
4.4 อื่น ๆ เช่น ข้าราชการบำนาญ	8.94	2.04	13.34	9.11	7.73
5. พื้นที่ถือครองทำการเกษตร					
5.1 น้อยกว่า 5 ไร่	32.63	16.09	17.25	32.62	23.18
5.2 มี 6 - 10 ไร่	19.09	27.85	13.59	25.94	21.89
5.3 มี 11 - 15 ไร่	11.91	15.49	6.97	10.70	11.78
5.4 มากกว่า 15 ไร่ขึ้นไป	30.51	34.09	32.23	14.17	29.62
5.5 ไม่มีพื้นที่ถือครอง	5.87	6.48	29.97	16.58	13.53

ที่มา : จากการสำรวจ

บทที่ 4 ผลการประเมิน

4.1 ผลการดำเนินงานโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561

การจัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรที่มีปัญหาด้านการเกษตรในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงการบริการทางวิชาการ และได้รับการแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรอย่างครบวงจรในคราวเดียวกัน และเพื่อบูรณาการความร่วมมือหน่วยงานวิชาการ หน่วยงานส่งเสริม รวมทั้งศูนย์บริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในการให้บริการและแก้ไขปัญหาทางการเกษตรร่วมกัน

ดำเนินการเปิดให้บริการคลินิกหลักจำนวน 9 คลินิก และคลินิกเสริม ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่เพาะปลูก พืชเศรษฐกิจหลัก สภาพปัญหาทางการเกษตร รวมถึงความต้องการของเกษตรกรเป็นหลัก รวมทั้งการจัดกิจกรรมส่งเสริมฝึกอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน การจำหน่ายสินค้าคุณภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กิจกรรมการแข่งขันประกอบอาหาร และประกวดผลผลิตทางการเกษตรของท้องถิ่น สำหรับปี 2561 มีการดำเนินการให้บริการแก่เกษตรกรครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 77 จังหวัด โดยทุกจังหวัดจัดงานอย่างน้อยจังหวัดละ 4 ครั้ง/ปี เน้นพื้นที่ที่มีปัญหาทางการเกษตรหลากหลายและรุนแรง หรือพื้นที่ที่เป็นความต้องการของเกษตรกร ซึ่งเกษตรกร 1 ราย สามารถเข้ารับบริการได้มากกว่า 1 คลินิก แบ่งเป็นคลินิกหลัก และคลินิกเสริม ในภาพรวมมีเกษตรกรที่เข้ามาใช้บริการ หรือได้รับการแก้ไขปัญหาแล้วเสร็จภายในงาน 397,435 ราย ร้อยละ 143.98 ของเป้าหมาย 276,028 ราย มีการเบิกจ่ายงบประมาณ 104.34 ล้านบาท ร้อยละ 84.23 ของงบประมาณที่ได้รับ 123.88 ล้านบาท จำแนกตามหน่วยงานได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.1)

4.1.1 ผลการดำเนินงานของหน่วยงานให้บริการคลินิกหลัก

1) กรมส่งเสริมการเกษตร จัดกิจกรรมคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ 308 ครั้ง ครอบคลุมเป้าหมายมีเกษตรกรเข้ารับบริการในคลินิก 58,947 ราย ร้อยละ 127.59 ของเป้าหมาย 46,200 ราย เบิกจ่ายงบประมาณแล้ว 11.85 ล้านบาท ร้อยละ 40.53 ของงบประมาณที่ได้รับ 29.23 ล้านบาท

2) กรมพัฒนาที่ดิน ดำเนินการให้บริการวิเคราะห์ดินและคำแนะนำการจัดการดิน น้ำ พืช 105,668 ตัวอย่าง ร้อยละ 140.47 ของเป้าหมาย 75,222 ตัวอย่าง ประกอบด้วย การวิเคราะห์ดินในห้องปฏิบัติการ 46,763 ตัวอย่าง วิเคราะห์ดินผ่านการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ 957 ตัวอย่าง และ ออกหน่วยวิเคราะห์ดินเคลื่อนที่ 57,948 ตัวอย่าง นอกจากนี้ มีการส่งเสริมการผลิตและการใช้สารอินทรีย์ 631,535 ราย ร้อยละ 100.24 จากเป้าหมาย 630,000 ราย เบิกจ่ายงบประมาณแล้ว 75.14 ล้านบาท ร้อยละ 98.42 ของงบประมาณที่ได้รับ 76.34 ล้านบาท

3) กรมวิชาการเกษตร จัดกิจกรรมคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ 231 ครั้ง ร้อยละ 75.00 ของเป้าหมาย 308 ครั้ง มีเกษตรกรใช้บริการคลินิก 18,524 ราย ร้อยละ 88.21 ของเป้าหมาย 21,000 ราย จำแนกเป็น เกษตรกรใช้บริการเบ็ดเสร็จ 18,187 ราย และเป็นเกษตรกรใช้บริการต่อเนื่อง 337 ราย มีการเบิกจ่ายงบประมาณแล้ว 3.85 ล้านบาท ร้อยละ 98.72 ของงบประมาณที่ได้รับ 3.90 ล้านบาท

4) กรมการข้าว มีเกษตรกรใช้บริการคลินิก จำนวน 17,600 ราย ร้อยละ 110.00 ของเป้าหมาย 16,000 ราย ทั้งหมดเป็นเกษตรกรใช้บริการเบ็ดเสร็จ มีการเบิกจ่ายงบประมาณแล้ว 2.48 ล้านบาท ครบตามเป้าหมาย

5) กรมปศุสัตว์ มีเกษตรกรเข้ารับบริการ 27,027 ราย ร้อยละ 126.89 ของเป้าหมาย 21,300 ราย โดยทั้งหมดเป็นเกษตรกรใช้บริการเบ็ดเสร็จ มีการเบิกจ่ายงบประมาณแล้ว 3.56 ล้านบาท ครบตามเป้าหมาย

6) กรมประมง มีเกษตรกรเข้ารับบริการ 6,090 ราย ร้อยละ 63.27 ของเป้าหมาย 9,625 ราย โดยทั้งหมดเป็นเกษตรกรใช้บริการเบ็ดเสร็จ มีการเบิกจ่ายงบประมาณแล้ว 2.91 ล้านบาท ครบตามเป้าหมาย

7) กรมชลประทาน มีเกษตรกรเข้ารับบริการ 61,928 ราย โดยทั้งหมดเป็นเกษตรกรใช้บริการเบ็ดเสร็จ ทั้งนี้กรมชลประทานไม่ได้กำหนดงบประมาณและเกษตรกรเป้าหมาย ในการดำเนินงานโครงการไว้ จึงไม่สามารถคำนวณค่าร้อยละของงบประมาณและเกษตรกรเป้าหมายได้

8) กรมส่งเสริมสหกรณ์ จัดกิจกรรมคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ 312 ครั้ง ครบตามเป้าหมาย มีเกษตรกรลงทะเบียนเข้ารับบริการ 30,587 ราย ร้อยละ 156.02 ของเป้าหมาย 19,604 ราย โดยทั้งหมดเป็นเกษตรกรใช้บริการเบ็ดเสร็จ มีการเบิกจ่ายงบประมาณแล้ว 2.11 ล้านบาท ครบตามเป้าหมาย

9) กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เกษตรกรเข้ารับบริการคลินิก 59,877 ราย เป็นเกษตรกรเข้ารับบริการเบ็ดเสร็จทั้งหมด มีการเบิกจ่ายงบประมาณแล้ว 2.29 ล้านบาท ครบตามเป้าหมาย ทั้งนี้กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ไม่ได้กำหนดเกษตรกรเป้าหมายในดำเนินงานโครงการไว้

10) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จัดกิจกรรมคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ 231 ครั้ง ร้อยละ 80.21 ของเป้าหมาย 288 ครั้ง มีเกษตรกรลงทะเบียนเข้ารับบริการ 11,187 ราย ร้อยละ 155.38 ของเป้าหมาย 7,200 ราย มีเกษตรกรใช้บริการคลินิก 18,247 ราย จำแนกเป็น เกษตรกรใช้บริการเบ็ดเสร็จ 18,194 ราย และเกษตรกรใช้บริการต่อเนื่อง 53 ราย มีการเบิกจ่ายงบประมาณแล้ว 0.15 ล้านบาท ร้อยละ 14.02 ของงบประมาณที่ได้รับ 1.06 ล้านบาท

ตารางที่ 4.1 ผลการดำเนินงานของหน่วยงานให้บริการคลินิกหลัก ปี 2561

หน่วยงาน	เกษตรกร (ราย)			งบประมาณ (ล้านบาท)		
	เป้าหมาย	ผล	ร้อยละ	เป้าหมาย	ผล	ร้อยละ
1) กรมส่งเสริมการเกษตร	46,200	58,947	127.59	29.23	11.85	40.54
2) กรมพัฒนาที่ดิน	75,222	105,668	140.47	76.34	75.14	98.43
3) กรมวิชาการเกษตร	21,000	18,524	88.21	3.90	3.85	98.72
4) กรมการข้าว	16,000	17,600	110.00	2.48	2.48	100.00
5) กรมปศุสัตว์	21,300	27,027	126.89	3.56	3.56	100.00
6) กรมประมง	9,625	6,090	63.27	2.91	2.91	100.00
7) กรมชลประทาน	-	61,928	-	-	-	-
8) กรมส่งเสริมสหกรณ์	19,604	30,587	156.02	2.11	2.11	100.00
9) กรมตรวจบัญชีสหกรณ์	59,877	59,877	100.00	2.29	2.29	100.00
10) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	7,200	11,187	155.38	1.06	0.15	14.15
เฉลี่ยรวม	276,028	397,435	143.98	123.88	104.34	84.23

ที่มา : จากรายงานผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ณ วันที่ 30 กันยายน 2561

4.1.2 ผลการดำเนินงานของหน่วยงานให้บริการคลินิกเสริม

เป็นการให้บริการของภาครัฐและเอกชน บริการให้คำปรึกษา จัดแสดงนิทรรศการ รวมทั้งจัดจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร ประกอบด้วย คลินิกหม่อนไหม (ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ) คลินิกยางพารา (การยางแห่งประเทศไทย) คลินิกบริหารศัตรูพืช (ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านอารักขาพืช) คลินิกพันธุ์พืชเพาะเลี้ยง (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร) คลินิกพืชสวน (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร) คลินิกจักรกล (ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านวิศวกรรมเกษตร) คลินิกเกษตรจังหวัด (สำนักงานเกษตรจังหวัด) คลินิกเกษตรและสหกรณ์ (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด) คลินิกเศรษฐกิจการเกษตร (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และบริษัทเอกชน เช่น บริษัทสยามคูโบต้าคอร์ปอเรชั่น จำกัด โดยแต่ละหน่วยงานให้บริการ ดังนี้

1) คลินิกหม่อนไหม โดยศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ กรมหม่อนไหม บริการให้คำปรึกษา จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับการเลี้ยงไหม นำเสนอแบบจำลองการเลี้ยงไหม 5 วัย สาธิต การสาวไหม การทอผ้า การทำชาใบหม่อน แจกเอกสารแผ่นพับ แสดงผลิตภัณฑ์จากหม่อนไหม แจกวัสดุ รังไข่ไหม พันธุ์ต้นหม่อนที่ดีมีคุณภาพ เป็นต้น

2) คลินิกยางพารา โดยการยางแห่งประเทศไทย บริการให้คำปรึกษาจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับภารกิจ พันธกิจ ของการยางแห่งประเทศไทย การปลูกสร้างสวนยางพารา การดูแลรักษาโรคและการใส่ปุ๋ย การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน วิธีการกรีดยาง การทำยางแผ่นดิบ และการแปรรูปเป็นยางแท่ง STR 20 การปลูกยางเพื่อสร้างป่าลดภาวะโลกร้อน จัดแสดงตัวอย่างยางแผ่นรมควันอัดก้อน (RSS3) ยางแท่ง STR 20 ยางแผ่นดิบคุณภาพ อุปกรณ์การกรีดยาง แจกเอกสารวิชาการยางพารา เป็นต้น

3) คลินิกบริหารศัตรูพืช โดยศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านอารักขาพืช กรมส่งเสริมการเกษตร จัดแสดงนิทรรศการให้ความรู้เรื่อง ระบบนิเวศน์มีความหลากหลายในนาข้าว การควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน โดยได้นำตัวอย่างแมลงศัตรูธรรมชาติ เช่น ตัวห้ำ และตัวเบียน มาจัดแสดงให้เกษตรกรได้รู้จัก และนิทรรศการ เรื่องการบริหารจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานแบบครอบคลุมพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรมีการจัดการเบื้องต้นเกี่ยวกับการเพาะปลูก และช่วยลดการระบาดของศัตรูพืชได้ แจกหัวเชื้อ/เชื้อรา 3 ชนิด ได้แก่ ไตรโคเดอร์มา บิวเวอเรีย และเมตาไรเซียม เพื่อควบคุมโรคพืชและศัตรูพืช แจกเอกสารเผยแพร่กระโดดสีน้ำตาล สารสกัดสะเดา การผลิตขยายเชื้อจุลินทรีย์ เชื้อราไตรโคเดอร์มา บิวเวอเรีย เป็นต้น

4) คลินิกพันธุ์พืชเพาะเลี้ยง โดยศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร จัดนิทรรศการ ให้ความรู้เรื่อง ผึ้ง และจิ้งหรีด ทั้งวิธีการเลี้ยง และประโยชน์ จัดแสดงผลิตภัณฑ์จากผึ้ง เช่น แชมพู โลชั่น น้ำผึ้ง สนับสนุนพันธุ์จิ้งหรีด และเอกสารวิธีการเลี้ยงผึ้งและจิ้งหรีด บริการให้คำแนะนำความรู้การขยายพันธุ์พืชด้วยเนื้อเยื่อ พร้อมแจกกล้าพริก มะเขือ กะเพรา โหระพา เป็นต้น

5) คลินิกพืชสวน โดยศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร จัดนิทรรศการให้ความรู้เรื่อง การปลูกผัก ผักไฮโดรโปนิคส์ บริการให้คำแนะนำเรื่องการขยายพันธุ์พืชสวน พร้อมนำพันธุ์พืชไปให้บริการ แจกเอกสารอธิบายความรู้เรื่องการปลูกมะนาวและมะละกอแต่ละพันธุ์ ทั้งพื้นที่ปลูก ระยะเวลา และรายได้ต่อไร่ จัดแสดงนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกไม้เศรษฐกิจ การปลูกพริก การปลูกมะละกอ การขยายพันธุ์กล้วย การปลูกผักหวาน เป็นต้น

6) คลินิกจักรกล โดยศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านวิศวกรรมเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร จัดแสดงนิทรรศการให้ความรู้เรื่องระบบการให้น้ำพลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อเป็นต้นแบบในการให้น้ำ ลดต้นทุนและประหยัดเวลา นำเครื่องยนต์สาธิตเคลื่อนไหว ระบบการให้น้ำแบบอัตโนมัติ จัดแสดงและให้คำปรึกษาการใช้และบำรุงรักษาเครื่องยนต์ทางการเกษตร พร้อมทั้งแจกเอกสารระบบการให้น้ำพลังงานแสงอาทิตย์ การใช้และบำรุงรักษาเครื่องยนต์ทางการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรดูแลรักษาเครื่องยนต์ของตนเองได้อย่างถูกต้อง ถูกวิธี เพื่อลดค่าใช้จ่าย เป็นต้น

7) คลินิกเกษตรจังหวัด โดยสำนักงานเกษตรจังหวัด กรมส่งเสริมการเกษตร จัดนิทรรศการให้ความรู้ เรื่องเกษตรอินทรีย์ โดยใช้หลักอริยสัจ 4 ประกอบด้วย ทุกข์ คือ ความยากจน ความเจ็บป่วย รายได้น้อย ต้นทุนสูง สุขภาพเสื่อมโทรม สมุทัย คือ ดินเสื่อม ผลผลิตต่ำ ปัจจัยการผลิตราคาแพง ภัยธรรมชาติ ศัตรูพืช นิโรธ คือ เกษตรอินทรีย์ GAP อนุรักษ์ธรรมชาติ ใช้เมล็ดพันธุ์ดี ไม่พึ่งปัจจัยภายนอก พันธุ์ดี และมรรค คือ ผลผลิตดีชีวิตปลอดภัย อยู่ดี มีสุข สุขภาพแข็งแรง เป็นต้น

8) คลินิกเกษตรและสหกรณ์ โดยสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด จัดแสดงนิทรรศการให้ความรู้เรื่องความช่วยเหลือผลิตผลทางการเกษตร โครงการพระราชดำริฝนหลวง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

9) คลินิกเศรษฐกิจการเกษตร โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร จัดแสดงนิทรรศการโดยใช้แผ่นโปสเตอร์ภาพนิ่ง ข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียนเพื่อมุ่งไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน AEC การคำนวณต้นทุนการผลิต กองทุนปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถแข่งขันของประเทศ (กองทุน FTA) จัดโชว์ตู้ Kiosk แจกคู่มือการใช้ เพื่อให้เกษตรกรเข้าใช้บริการค้นหาข้อมูลทางการเกษตร จัดเครื่องคอมพิวเตอร์นำเสนอข้อมูลเศรษฐกิจการเกษตร แจกแผ่นพับแนะนำสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระดานคำนวณต้นทุนการผลิต วารสารเศรษฐกิจการเกษตร แจกเอกสารคู่มือการเสนอขอรับเงินสนับสนุนกองทุน FTA วารสารเศรษฐกิจการเกษตร จดหมายข่าว OAE newsletter เป็นต้น

10) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กระทรวงศึกษาธิการ จัดนิทรรศการให้ความรู้ สาธิตวิธีการทำขนม อาหารแปรรูป เพื่อบริโภคและเป็นอาชีพเสริมในครัวเรือน เป็นต้น

11) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด กระทรวงสาธารณสุข ให้บริการให้คำปรึกษาปัญหาสุขภาพ ตรวจสุขภาพ จำหน่ายผลิตภัณฑ์งานของผู้สูงอายุ เป็นต้น

12) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จัดนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับสลากออมทรัพย์ทวีสิน การขึ้นทะเบียนผู้มีรายได้น้อย รับปรึกษาปัญหาหนี้นอกระบบ การขอสินเชื่อเพื่อการเกษตร แจกกล้าพันธุ์ไม้ น้ำดื่ม เป็นต้น

13) บริษัทเอกชน ได้แก่ บริษัทสยามคูโบต้าคอร์ปอเรชัน จำกัด จัดแสดงเครื่องจักรกลทางการเกษตร แจกต้นยูคาลิปตัส หมวก แก้วน้ำ รองเท้าบูท ให้คำแนะนำและคำปรึกษาทางด้านสินเชื่อให้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับเครื่องจักรกลทางการเกษตร เป็นต้น

4.1.3 กิจกรรมส่งเสริมฝักอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน

ดำเนินการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ เพื่อพัฒนา และส่งเสริมอาชีพให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ลดรายจ่าย เพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จัดให้มีการสาธิตประกอบอาชีพ เช่น การเพาะถั่วงอก เพาะเห็ดฟาง การปลูกผักในตะกร้า การปลูกผักไร้ดิน การทำเชื้อราไตรโคเดอร์มา การทำสารปรับปรุงบำรุงดิน การใช้สารชีวภัณฑ์ป้องกันกำจัดศัตรูพืช การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ และการขยายพันธุ์พืช การทำน้ำยาอเนกประสงค์ สบู่เหลว น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า การแปรรูปผลผลิตในท้องถิ่น การทำบัญชีในครัวเรือน ตามความต้องการของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่

4.1.4 การจำหน่ายสินค้าคุณภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

เป็นการกระตุ้นธุรกิจของผู้ประกอบการในท้องถิ่น เช่น สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ สินค้าของกลุ่มเกษตรกร เพื่อเป็นช่องทางในการสนับสนุนให้เกิดการขยายตลาดเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน และทำให้สินค้าชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น

4.1.5 การแข่งขันประกอบอาหาร และประกวดผลผลิตทางการเกษตร

จัดให้มีการแข่งขันประกอบอาหารที่บ้าน โดยใช้ลีลา เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และการประกวดผลผลิตทางการเกษตร จัดประกวดผลผลิตเด่นในแต่ละท้องถิ่น เช่น มะม่วง มะละกอ ถั่วฝักยาว เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จัก นอกจากนี้ ส่งผลให้เกษตรกรมีความตั้งใจในการรักษาคุณภาพ และปรับปรุงคุณภาพผลผลิตให้ดีขึ้น

4.2 ผลการติดตามประเมินผล

ดำเนินการติดตามประเมินผลในประเด็นเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ของการมารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้บริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ การนำความรู้และปัจจัยการผลิตไปใช้ประโยชน์ และความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการจัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ดังนี้

4.2.1 วัตถุประสงค์ของการมารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561

เกษตรกรที่มาเข้ารับบริการคลินิกเกษตร ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อมาชมงาน ร้อยละ 59.27 เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาเข้าชมงานมากที่สุด ร้อยละ 64.32 รองลงมา ภาคใต้ ร้อยละ 58.84 ภาคเหนือ ร้อยละ 57.25 และภาคกลาง ร้อยละ 54.92 สำหรับวัตถุประสงค์รองลงมา คือ มาขอรับเอกสาร/ความรู้ ร้อยละ 36.28 และมาขอปรึกษาปัญหา ร้อยละ 4.45 (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 วัตถุประสงค์ของการมารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

วัตถุประสงค์ของการมารับบริการ	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) ชมงาน	57.25	64.32	54.92	58.84	59.27
2) ขอรับเอกสาร/ความรู้	33.03	32.69	43.61	37.66	36.28
3) ขอปรึกษาปัญหา	9.72	2.98	1.47	3.50	4.45

ที่มา : จากการสำรวจ

4.2.2 ประโยชน์ที่ได้รับจากการมาใช้บริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561

ผู้เข้ารับบริการคลินิกเกษตรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลัก โดยคาดหวังว่าเมื่อเข้ารับบริการในแต่ละคลินิกแล้ว จะได้รับความรู้ คำแนะนำในการแก้ไขปัญหา ด้านการเกษตร รวมถึงได้รับปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพ จากการสำรวจ ข้อมูลประโยชน์ที่ได้รับจากการรับบริการคลินิกเกษตร มีดังนี้

1) คลินิกหลัก เกษตรกรร้อยละ 64.24 ได้รับความรู้จากการเข้ารับบริการคลินิกต่าง ๆ ไปใช้ประโยชน์ รองลงมา ร้อยละ 22.25 เป็นการได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ พันธุ์ปลา วัสดุอุปกรณ์ การรับเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ส.ป.ก. การคุมกำเนิดของสัตว์เลี้ยง ร้อยละ 11.24 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาการเกษตรต่าง ๆ และร้อยละ 2.27 ได้ชมการสาธิตวิธีการทำเชื้อรา การขยายพันธุ์พืช การเลี้ยงสัตว์ เพื่อนำไปแก้ปัญหาทางการเกษตร หรือปรับปรุงประยุกต์ใช้ จำแนกเป็นรายคลินิก ดังนี้ (ตารางที่ 4.3)

1.1) คลินิกพืช เกษตรกรร้อยละ 53.04 ได้รับความรู้ ร้อยละ 34.13 ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เช่น เมล็ดพันธุ์พืชผัก ต้นมะเขือ พริก ผักบุ้ง และพันธุ์ไม้ผล ร้อยละ 11.24 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และร้อยละ 2.27 ได้เห็นการสาธิตการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้านการปลูกพืช

1.2) คลินิกข้าว เกษตรกรร้อยละ 72.63 ได้รับความรู้ ร้อยละ 21.51 ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดข้าวพันธุ์ดี ข้าวพระราชทาน และข้าวสาร ร้อยละ 10.89 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และร้อยละ 1.99 ได้เห็นการสาธิตการแก้ไขปัญหาเรื่องการปลูกข้าว

1.3) คลินิกดิน เกษตรกรร้อยละ 51.58 ได้รับความรู้ ร้อยละ 34.12 ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต เช่น น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยหมัก สารเร่ง พด. 1 - 7 ร้อยละ 13.79 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และร้อยละ 2.77 ได้เห็นการสาธิตการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งได้รับการตรวจวิเคราะห์ดิน

1.4) คลินิกปศุสัตว์ เกษตรกรร้อยละ 63.60 ได้รับความรู้ ร้อยละ 25.87 ได้รับ แจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต เช่น ยากำจัดเห็บ/หมัด ยาถ่ายพยาธิ ยาฆ่าเชื้อโรคในคอกปศุสัตว์ ร้อยละ 13.10 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เช่น การดูแลสุขภาพสัตว์ และร้อยละ 3.80 ได้เห็นการสาธิต การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งมีการบริการทำหมันสุนัขและแมวภายในงานด้วย

1.5) คลินิกประมง เกษตรกรร้อยละ 70.91 ได้รับความรู้ ร้อยละ 22.93 ได้รับ คำแนะนำการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงปลา การดูแลน้ำบ่อเลี้ยงปลา ร้อยละ 19.16 ได้รับ แจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์ปลานิล ปลาตุ๊ก และร้อยละ 5.17 ได้เห็นการสาธิตการแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ ด้านการทำประมง

1.6) คลินิกชลประทาน เกษตรกรร้อยละ 84.86 ได้รับความรู้ ร้อยละ 20.88 ได้รับวัสดุ/ปัจจัยการผลิต ร้อยละ 11 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการใช้น้ำ และร้อยละ 4.21 ได้เห็นรูปแบบสาธิตการแก้ไขปัญหาเรื่องชลประทาน รู้วิธีการใช้น้ำชลประทานอย่างถูกต้อง การทำฝาย การทำอ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

1.7) คลินิกบัญชี เกษตรกรร้อยละ 66.29 ได้รับความรู้ ร้อยละ 23.19 ได้รับ แจกสมุดบัญชีรายรับ - รายจ่าย กระปุกออมสิน ร้อยละ 13.99 ได้รับคำแนะนำ และเรียนรู้วิธีการบันทึก บัญชีจากเจ้าหน้าที่ ครูบัญชีอาสา และร้อยละ 2.45 ได้ชมการสาธิต เช่น การทำงานประดิษฐ์จากวัสดุ เหลือใช้ การทำน้ายาล้างจาน เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน อาชีพเสริมเพิ่มรายได้ในครัวเรือน มีการถาม - ตอบปัญหาชิงรางวัล

1.8) คลินิกสหกรณ์ เกษตรกรร้อยละ 79.65 ได้รับความรู้เกี่ยวกับวิธีการ ดำเนินงานของสหกรณ์ การจัดตั้งกลุ่มๆ การบริหารจัดการ ร้อยละ 14.48 ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต ร้อยละ 8.35 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และมีเพียงร้อยละ 0.98 ได้ชมการสาธิตการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ และการทำอาชีพเสริมภายในครัวเรือน

1.9) คลินิกกฎหมาย เกษตรกรร้อยละ 85.53 ได้รับความรู้เกี่ยวกับเอกสาร สิทธิในที่ดินของ ส.ป.ก. ร้อยละ 12.97 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร้อยละ 5.81 ได้รับแจก วัสดุ/ปัจจัยการผลิต และร้อยละ 5.81 ได้ชมการสาธิตต่าง ๆ รวมทั้งได้รับประโยชน์อื่น ๆ เช่น ติดตาม ผลการขอเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. การได้รับเอกสารสิทธิที่ดินในเขต ส.ป.ก.

ตารางที่ 4.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้บริการคลินิกหลัก ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
คลินิกหลัก					
(1) ได้รับความรู้	56.67	66.96	73.36	56.72	64.24
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	17.64	8.30	8.03	10.62	11.24
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	2.90	2.73	1.30	1.10	2.27
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	22.78	22.01	17.31	31.56	22.25
1) คลินิกพืช					
(1) ได้รับความรู้	49.70	52.08	56.37	59.62	53.04
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	15.60	8.04	8.73	8.24	10.52
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	2.05	3.95	0.69	0.55	2.31
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	32.65	35.92	34.21	31.59	34.13
2) คลินิกข้าว					
(1) ได้รับความรู้	55.85	73.74	87.99	71.35	72.63
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	14.04	9.37	6.62	5.62	10.89
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	2.65	1.36	0.49	0.57	1.99
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	27.46	15.54	4.90	22.47	21.51
3) คลินิกดิน					
(1) ได้รับความรู้	46.73	54.45	55.53	46.72	51.58
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	17.19	8.04	14.24	10.51	13.79
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	2.74	3.09	2.52	0.56	2.77
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	33.33	34.42	27.71	42.21	34.12
4) คลินิกปศุสัตว์					
(1) ได้รับความรู้	59.12	62.45	80.09	46.77	63.60
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	17.13	8.69	9.49	13.95	13.10
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	2.90	4.73	1.85	1.03	3.80
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	20.86	24.13	8.56	38.24	25.87
5) คลินิกประมง					
(1) ได้รับความรู้	60.94	74.88	79.10	57.56	70.91
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	30.54	8.10	3.71	8.29	22.93
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	6.68	2.46	0.39	0.49	5.17
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	1.85	14.55	16.80	33.66	19.16

ตารางที่ 4.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้บริการคลินิกหลัก ปี 2561 (ต่อ)

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
6) คลินิกชลประทาน	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
(1) ได้รับความรู้	78.14	88.64	93.93	54.82	84.86
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	17.66	4.92	4.75	8.12	11.64
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	2.99	0.76	1.32	7.11	4.21
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	1.20	5.68	-	29.95	20.88
7) คลินิกบัญชี					
(1) ได้รับความรู้	52.40	68.66	80.72	54.39	66.29
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	17.47	8.84	7.47	17.99	13.99
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	2.72	2.34	2.17	-	2.45
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	27.40	20.16	9.64	27.62	23.19
8) คลินิกสหกรณ์					
(1) ได้รับความรู้	71.31	87.26	76.16	78.14	79.65
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	11.36	7.26	6.47	7.65	8.35
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	0.57	0.53	1.29	-	0.98
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	16.76	4.96	16.08	14.21	14.48
9) คลินิกกฎหมาย					
(1) ได้รับความรู้	76.26	82.97	97.22	83.91	85.53
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	14.24	12.64	1.74	13.79	12.97
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	1.78	1.65	-	1.15	1.67
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	7.72	2.75	1.04	1.15	5.81

ที่มา : จากการสำรวจ

2) คลินิกเสริม เกษตรกรร้อยละ 63.09 ได้รับความรู้จากการเข้ารับบริการคลินิกเสริมในเรื่องต่าง ๆ อาทิ ระบบนิเวศน์มีความหลากหลายในนาข้าว การควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน การบริหารจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานแบบครอบคลุมพื้นที่ ความรู้เรื่องผึ้ง และจิ้งหรีด ทั้งวิธีการเลี้ยง และประโยชน์จัดแสดงผลิตภัณฑ์จากผึ้ง ระบบการให้น้ำพลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อเป็นต้นแบบในการให้น้ำ ลดต้นทุนและประหยัดเวลาการผลิตพืช การปรับเปลี่ยนการปลูกพืชตามความเหมาะสมของดิน รองลงมา ร้อยละ 20.24 ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น พันธุ์หม่อน ก้าวพันธุ์ไม้ พืชผักสวนครัว ต้นยูคาลิปตัส หัวเชื้อและเชื้อราไตรโคเดอร์มา บิวเวอเรีย เมตาโรเซียม น้ำหมักชีวภาพ ร้อยละ 12.21 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาการเกษตรต่าง ๆ การขอสินเชื่อเพื่อการเกษตร การใช้และบำรุงรักษาเครื่องยนต์ทางการเกษตรอย่างถูกต้องเพื่อลดค่าใช้จ่าย และร้อยละ 4.46

ได้ชมการสาธิตต่าง ๆ เช่น การใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร วิธีการขยายพันธุ์ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้
จำแนกเป็นรายคลินิก ได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.4)

2.1) คลินิกหม่อนไหม เกษตรกรร้อยละ 72.18 ได้รับความรู้ด้านการปลูกหม่อน
เลี้ยงไหม การแปรรูปจากหม่อน ร้อยละ 15.74 ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต ร้อยละ 11.88 ได้รับ
คำแนะนำการแก้ไขปัญหาในการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และร้อยละ 2.83 ได้ชมการสาธิต เช่น การทำชา
ใบหม่อน น้ำลูกหม่อน

2.2) คลินิกยางพารา เกษตรกรร้อยละ 71.49 ได้รับความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับ
ยางพารา ร้อยละ 25.27 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับยางพารา ร้อยละ 8.89 ได้รับแจก
วัสดุ/ปัจจัยการผลิต และร้อยละ 2.63 ได้ชมการสาธิตเกี่ยวกับยางพารา

2.3) คลินิกบริหารศัตรูพืช เกษตรกรร้อยละ 47.15 ได้รับความรู้เกี่ยวกับ
การบริหารศัตรูพืชที่ถูกต้องวิธี เช่น การใช้ชีวภัณฑ์ ตัวห้ำ ตัวเบียน ร้อยละ 37.46 ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัย
การผลิตที่เกี่ยวกับการบริหารศัตรูพืช ร้อยละ 14.89 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับศัตรูพืช
และร้อยละ 7.48 ได้ชมการสาธิตเกี่ยวกับการจัดการศัตรูพืช

2.4) คลินิกพันธุ์พืชเพาะเลี้ยง เกษตรกรร้อยละ 57.44 ได้รับความรู้เกี่ยวกับ
พันธุ์พืชเพาะเลี้ยง ร้อยละ 39.09 ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์พืชเพาะเลี้ยง ร้อยละ 10.34
ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการปลูกพืชเพาะเลี้ยง และร้อยละ 2.35 ได้ชมการสาธิต

2.5) คลินิกจักรกลการเกษตร เกษตรกรร้อยละ 71.51 ได้รับความรู้เกี่ยวกับ
เครื่องจักรกลการเกษตร ร้อยละ 15.74 ได้ชมการสาธิตการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร ร้อยละ 10.93
ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเครื่องจักรกลการเกษตร และร้อยละ 10.00 ได้รับแจกวัสดุ/
ปัจจัยการผลิต

2.6) คลินิกผึ้ง เกษตรกรร้อยละ 67.46 ได้รับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงผึ้ง
ร้อยละ 33.89 ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิตเกี่ยวกับการเลี้ยงผึ้ง ร้อยละ 5.68 ได้รับคำแนะนำการแก้ไข
ปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงผึ้ง และร้อยละ 4.69 ได้ชมการสาธิตเกี่ยวกับผึ้ง

2.7) คลินิกพืชสวน เกษตรกรร้อยละ 56.20 ได้รับความรู้เกี่ยวกับพืชสวน
ร้อยละ 39.04 ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิตเกี่ยวกับพืชสวน ร้อยละ 9.70 ได้รับคำแนะนำการแก้ไข
ปัญหาเกี่ยวกับพืชสวน และร้อยละ 3.69 ได้ชมการสาธิต

2.8) คลินิกเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เกษตรกรร้อยละ 52.75 ได้รับความรู้
ร้อยละ 39.56 ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต ร้อยละ 6.59 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา และ
ร้อยละ 1.10 ได้ชมการสาธิต

2.9) คลินิกเกษตรจังหวัด เกษตรกรร้อยละ 69.89 ได้รับความรู้เกี่ยวกับ
การขึ้นทะเบียนเกษตรกร ร้อยละ 19.03 ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต ร้อยละ 17.35 ได้รับคำแนะนำ
การแก้ไขปัญหา และร้อยละ 3.84 ได้ชมการสาธิต

2.10) คลินิกสาธารณสุข เกษตรกรร้อยละ 65.23 ได้รับความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพ ร้อยละ 21.56 ได้ชมการสาธิตเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพ ร้อยละ 18.67 ได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพ และร้อยละ 16.05 ได้รับแจกยาสามัญประจำบ้าน หน้ากากอนามัย เป็นต้น

ตารางที่ 4.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้บริการคลินิกเสริม ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
คลินิกเสริม					
(1) ได้รับความรู้	60.50	65.81	73.97	55.03	63.09
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	12.21	14.33	8.76	11.04	12.21
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	4.45	8.10	1.22	0.65	4.46
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	22.83	11.76	16.06	33.28	20.24
1) คลินิกหม่อนไหม					
(1) ได้รับความรู้	80.70	68.26	-	-	72.18
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	2.63	12.63	-	-	11.88
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	1.75	3.07	-	-	2.83
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	14.91	16.04	-	-	15.74
2) คลินิกยางพารา					
(1) ได้รับความรู้	77.42	67.24	100.00	79.76	71.49
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	-	26.96	-	11.90	25.27
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	3.23	2.73	-	1.19	2.63
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	19.35	3.07	-	7.14	8.89
3) คลินิกบริหารศัตรูพืช					
(1) ได้รับความรู้	42.00	63.64	-	45.56	47.15
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	18.00	18.18	-	13.02	14.89
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	10.00	-	-	1.18	7.48
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	30.00	18.18	-	40.24	37.46
4) คลินิกพันธุ์พืชเพาะเลี้ยง					
(1) ได้รับความรู้	62.79	28.57	64.29	46.79	57.44
(2) ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหา	1.16	21.43	10.71	6.42	10.34
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	2.33	-	2.38	-	2.35
(4) ได้รับแจกวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	33.72	50.00	22.62	46.79	39.09

ตารางที่ 4.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้บริการคลินิกเสริม ปี 2561 (ต่อ)

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
5) คลินิกจักษุการเกษตร					
(1) ได้รับความรู้	69.23	70.00	75.00	-	71.51
(2) ได้รับความแนะนำการแก้ไขปัญหา	15.38	10.00	8.33	-	10.93
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	15.38	17.50	4.17	-	15.74
(4) ได้รับความวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	-	2.50	12.50	-	10.00
6) คลินิกฝัง					
(1) ได้รับความรู้	68.75	100.00	-	52.27	67.46
(2) ได้รับความแนะนำการแก้ไขปัญหา	6.25	-	-	4.55	5.68
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	4.69	-	-	-	4.69
(4) ได้รับความวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	20.31	-	-	43.18	33.89
7) คลินิกพืชสวน					
(1) ได้รับความรู้	49.17	61.54	76.60	46.15	56.20
(2) ได้รับความแนะนำการแก้ไขปัญหา	8.33	23.08	6.38	6.41	9.70
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	4.17	-	-	1.28	3.69
(4) ได้รับความวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	38.33	15.38	17.02	46.15	39.04
8) คลินิกเกษตรและสหกรณ์จังหวัด					
(1) ได้รับความรู้	54.90	-	50.00	-	52.75
(2) ได้รับความแนะนำการแก้ไขปัญหา	1.96	-	12.50	-	6.59
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	1.96	-	-	-	1.10
(4) ได้รับความวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	41.18	-	37.50	-	39.56
9) คลินิกเกษตรจังหวัด					
(1) ได้รับความรู้	55.41	92.68	75.86	60.82	69.89
(2) ได้รับความแนะนำการแก้ไขปัญหา	21.21	2.44	9.66	13.40	17.35
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	4.33	-	1.38	-	3.84
(4) ได้รับความวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	19.05	4.88	13.10	25.77	19.03
10) คลินิกสาธารณสุข					
(1) ได้รับความรู้	61.21	52.85	92.42	74.29	65.23
(2) ได้รับความแนะนำการแก้ไขปัญหา	24.14	5.28	4.55	25.71	18.67
(3) แสดงวิธีการสาธิตแก้ไขปัญหา	6.90	23.58	-	-	21.56
(4) ได้รับความวัสดุ/ปัจจัยการผลิต	7.76	18.29	3.03	-	16.05

ที่มา : จากการสำรวจ

4.2.3 การติดตามให้บริการอย่างต่อเนื่อง

เกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกเกษตร จำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) เกษตรกรที่ได้รับบริการแก้ไขปัญหาเรียบร้อยแล้ว (ไม่ต่อเนื่อง) และ (2) เกษตรกรที่ต้องให้บริการต่อเนื่อง ทั้งนี้เกษตรกรที่ต้องให้บริการต่อเนื่อง ในปี 2561 มีเพียงร้อยละ 4.34 จากการสำรวจ พบว่า เกษตรกรได้รับการตรวจเยี่ยมติดตามของเจ้าหน้าที่เฉลี่ยปีละ 2 ครั้ง เพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรที่เข้ารับบริการนำความรู้และปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ รวมทั้งให้ความรู้การแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และร้อยละ 95.66 ไม่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปติดตามต่อเนื่อง แต่การได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล หมอдинอาสา ปศุสัตว์อาสา และการจัดอบรมจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเป็นกลุ่มตามจุดต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น การส่งเสริมทำปุ๋ยหมัก การเลี้ยงสัตว์ การติดตามผลการลงบัญชีในสมุดบัญชีครัวเรือน การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่ม/สหกรณ์ และส่งเสริมการออม สามารถช่วยแก้ไขปัญหาได้ในกรณีมีปัญหาต่าง ๆ เกษตรกรได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีเจ้าหน้าที่เข้าไปติดตามสอบถาม และเยี่ยมเยียนอย่างน้อยปีละ 2 - 4 ครั้ง เพื่อแก้ไขปัญหาทางการเกษตรได้ทันเวลา (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 การตรวจเยี่ยมติดตามของเจ้าหน้าที่หลังการให้บริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) การตรวจเยี่ยมติดตามของเจ้าหน้าที่					
1.1) มีการตรวจเยี่ยมติดตาม	6.17	7.21	1.03	0.98	4.34
1.2) ไม่มีการตรวจเยี่ยมติดตาม	93.83	92.79	98.97	99.02	95.66
2) การตรวจเยี่ยมติดตาม (ครั้ง/ปี)	2	3	1	1	2

ที่มา : จากการสำรวจ

4.2.4 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับที่รับจากคลินิกเกษตรไปใช้ประโยชน์

เกษตรกรที่มาเข้ารับบริการคลินิกเกษตร ในภาพรวมมีการนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 50.99 เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า ภาคใต้มีการนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์มากที่สุด ร้อยละ 60.98 รองลงมา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 59.98 ภาคเหนือ ร้อยละ 53.66 และภาคกลาง ร้อยละ 30.55 ในส่วนของการไม่นำความรู้หรือปัจจัยการผลิตไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 49.01 เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า ภาคกลางไม่นำไปใช้มากที่สุด ร้อยละ 69.45 รองลงมา ภาคเหนือ ร้อยละ 46.34 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 40.02 และภาคใต้ ร้อยละ 39.02 จำแนกเป็นรายคลินิก ดังนี้ (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 ภาพรวมการนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับจากคลินิกเกษตรไปใช้ประโยชน์ ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับ ไปใช้ประโยชน์	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) นำไปใช้	53.66	59.98	30.55	60.98	50.99
2) ไม่นำไปใช้	46.34	40.02	69.45	39.02	49.01
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

1) คลินิกพืช เกษตรกรที่มาเข้ารับบริการภาพรวม เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 72.84 มีการนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 27.16 ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ เนื่องจากเข้าชมงานเพียงอย่างเดียว ยังไม่มีเวลาที่จะดำเนินการ เป็นความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว เป็นต้น สำหรับเกษตรกรที่นำไปใช้ประโยชน์ ส่งผลให้สามารถนำผลผลิตมาบริโภค/จำหน่ายได้ ร้อยละ 43.34 ปัญหาการปลูกพืชลดลง ร้อยละ 31.03 ช่วยลดต้นทุนการผลิตลงได้ ร้อยละ 23.75 เป็นต้น (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกพืช ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับ ไปใช้ประโยชน์	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) นำไปใช้	71.14	80.03	65.58	68.86	72.84
ผลที่เกิดจากการนำความรู้/ปัจจัยการผลิตไปใช้					
1.1) ปัญหาลดลง	25.54	45.43	17.11	27.19	31.03
1.2) ต้นทุนการผลิตพืชลดลง	32.17	31.72	6.11	12.72	23.75
1.3) ผลผลิตมีคุณภาพดีขึ้น	13.60	44.78	6.92	7.46	22.80
1.4) ผลผลิตนำมาบริโภค/จำหน่าย	43.62	47.52	38.49	39.04	43.34
1.5) ได้ความรู้เพิ่มมากขึ้น ลดการใช้สารเคมี	17.91	27.81	11.81	7.46	18.97
1.6) ปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้น	14.59	20.10	3.67	2.19	12.69
1.7) เกิดปัญหาอื่น ๆ เช่น ต้นไม้ตาย ผลผลิตไม่ดี	6.63	0.78	3.87	7.46	3.93
ต้นทุนเพิ่มขึ้น					
2) ไม่นำไปใช้	28.86	19.97	34.42	31.14	27.16
สาเหตุที่ไม่นำความรู้/ปัจจัยไปใช้					
2.1) จำคำแนะนำไม่ได้	-	1.31	-	1.41	0.53
2.2) ยังไม่มีเวลาว่างที่จะดำเนินการ	8.62	11.76	2.96	2.82	7.05
2.3) เป็นความรู้เดิม ๆ	1.72	1.96	2.37	8.45	2.82
2.4) เข้าชมงานเพียงอย่างเดียว	93.10	79.74	87.57	85.92	86.95
2.5) อื่น ๆ ทำอยู่แล้ว	1.72	2.61	6.51	5.63	3.88

ที่มา : จากการสำรวจ

2) คลินิกข้าว เกษตรกรที่มาเข้ารับบริการ ร้อยละ 46.30 มีการนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ และร้อยละ 53.70 ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ เนื่องจากเข้าชมงานเพียงอย่างเดียว ยังไม่มีเวลาที่จะดำเนินการ เป็นความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว เก็บไว้เพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นต้น สำหรับเกษตรกรที่นำไปใช้ประโยชน์ พบว่า ปัญหาในการปลูกข้าวลดลงถึงร้อยละ 72.74 มีความรู้เพิ่มขึ้น ลดปริมาณการใช้สารเคมีได้ ร้อยละ 31.85 อีกทั้งผลผลิตมีคุณภาพดีขึ้น ร้อยละ 31.11 เป็นต้น (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกข้าว ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับ ไปใช้ประโยชน์	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) นำไปใช้	49.46	66.23	17.98	20.80	46.30
ผลที่เกิดจากการนำความรู้/ปัจจัยการผลิตไปใช้					
1.1) ปัญหาลดลง	53.55	81.34	75.00	69.23	72.74
1.2) ต้นทุนการผลิตพืชลดลง	34.97	9.70	9.38	38.46	17.63
1.3) ผลผลิตมีคุณภาพดีขึ้น	14.75	43.53	7.81	11.54	31.11
1.4) ผลผลิตนำมาบริโภค/จำหน่าย	21.31	32.34	3.13	3.85	25.48
1.5) ได้ความรู้เพิ่มมากขึ้น ลดการใช้สารเคมี	32.79	32.09	32.81	19.23	31.85
1.6) ปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้น	27.87	9.70	12.50	11.54	14.96
1.7) เกิดปัญหาอื่น ๆ เช่น โรค/แมลงระบาด	13.66	1.74	4.69	38.46	6.67
2) ไม่นำไปใช้	50.54	33.77	82.02	79.20	53.70
สาเหตุที่ไม่นำความรู้/ปัจจัยไปใช้ประโยชน์					
2.1) วิธีการยุ่งยาก	-	0.49	-	-	0.13
2.2) ไม่มีเงินทุน	0.53	-	0.34	-	0.26
2.3) จำค่านำไม่ได้	0.53	1.95	-	-	0.64
2.4) ยังไม่มีเวลาว่างที่จะดำเนินการ/ให้ผู้อื่น	5.35	1.46	0.68	8.08	2.94
2.5) เป็นความรู้เดิม ๆ	0.53	5.37	1.03	10.10	3.19
2.6) เข้าชมงานอย่างเดียว	85.03	88.78	97.26	66.67	88.25
2.7) อื่น ๆ เช่น เก็บไว้เพื่อความเป็นสิริมงคล	12.83	4.39	1.03	16.16	6.64

ที่มา : จากการสำรวจ

3) คลินิกดิน เกษตรกรที่มาเข้ารับบริการ ส่วนใหญ่ร้อยละ 68.42 มีการนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 31.58 ไม่นำความรู้หรือปัจจัยการผลิตไปใช้ประโยชน์ เนื่องจากเข้าชมงานเพียงอย่างเดียว ยังไม่มีเวลาที่จะดำเนินการ วิธีการยุ่งยาก เป็นความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว เป็นต้น สำหรับเกษตรกรที่นำไปใช้ประโยชน์ พบว่า ทำให้ลดการใช้สารเคมี ร้อยละ 61.84 ปัญหาเรื่องดินลดลง ร้อยละ 51.59 อีกทั้งส่งผลให้ผลผลิตมีคุณภาพดีขึ้น ร้อยละ 44.03 เป็นต้น (ตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกดิน ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับ ไปใช้ประโยชน์	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) นำไปใช้	73.55	70.82	52.71	80.38	68.42
ผลที่เกิดจากการนำความรู้/ปัจจัยการผลิตไปใช้					
1.1) ปัญหาลดลง	52.67	61.52	30.42	51.67	51.59
1.2) ผลผลิตเพิ่มขึ้น	26.45	21.48	2.28	8.61	17.53
1.3) ต้นทุนการผลิตลดลง	58.00	39.65	6.08	35.89	38.45
1.4) ลดการใช้สารเคมี	74.94	48.63	59.32	70.33	61.84
1.5) ผลผลิตมีคุณภาพดีขึ้น	39.44	68.36	23.19	20.10	44.03
1.6) ต้นทุนเพิ่มขึ้น	0.46	0.98	-	0.96	0.64
1.7) อื่น ๆ เช่น บริโภค/จำหน่าย	14.62	26.17	11.41	8.61	17.31
2) ไม่นำไปใช้	26.45	29.18	47.29	19.62	31.58
สาเหตุที่ไม่นำความรู้/ปัจจัยไปใช้					
2.1) วิธีการยุ่งยาก	0.65	1.90	0.42	1.96	1.07
2.2) จำคำแนะนำไม่ได้	-	-	-	7.84	0.61
2.3) ยังไม่มีเวลาว่างที่จะดำเนินการ	9.68	17.06	9.32	29.41	13.48
2.4) เป็นความรู้เดิม ๆ	-	3.32	0.85	11.76	2.30
2.5) เข้าชมงานเพียงอย่างเดียว	87.10	75.83	84.75	41.18	79.02
2.6) อื่น ๆ เช่น ทำอยู่แล้ว	3.87	4.27	3.39	9.80	4.29

ที่มา : จากการสำรวจ

4) คลินิกปศุสัตว์ เกษตรกรที่มาเข้ารับบริการ ร้อยละ 51.41 มีการนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ ส่วนที่เหลือร้อยละ 48.59 ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ เนื่องจากเข้าชมงานเพียงอย่างเดียว ยังไม่มีเวลาที่จะดำเนินการ ไม่ได้เลี้ยงสัตว์ พื้นที่ไม่อำนวย เป็นต้น สำหรับเกษตรกรที่นำไปใช้ประโยชน์ พบว่า ปัญหาในการเลี้ยงสัตว์ลดลง ร้อยละ 64.68 ลดการติดเชื้อ/สุขภาพสัตว์ดีขึ้น ร้อยละ 62.41 อีกทั้งยังช่วยให้เลี้ยงสัตว์ได้ถูกสุขอนามัย ร้อยละ 49.05 เป็นต้น (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกปศุสัตว์ ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) นำไปใช้	51.15	59.21	21.13	77.11	51.41
ผลที่เกิดจากการนำความรู้/ปัจจัยการผลิตไปใช้					
1.1) ปัญหาลดลง	56.95	72.49	43.66	65.81	64.68
1.2) เลี้ยงสัตว์ได้ถูกวิธี	70.85	48.59	23.94	30.32	49.05
1.3) ผลผลิตเพิ่มขึ้น	13.90	3.86	-	3.23	6.09
1.4) ต้นทุนการผลิตลดลง	33.63	17.22	8.45	39.35	24.94
1.5) ลดการติดเชื้อ/สุขภาพสัตว์ดีขึ้น	70.85	57.33	50.70	68.39	62.41
1.6) ต้นทุนเพิ่มขึ้น	1.35	0.51	-	0.65	0.72
1.7) เกิดปัญหาอื่น ๆ เช่น โรคระบาด ภัยธรรมชาติ	1.35	0.26	-	10.97	2.51
2) ไม่นำไปใช้	48.85	40.79	78.87	22.89	48.59
สาเหตุที่ไม่นำความรู้/ปัจจัยไปใช้					
2.1) วิธีการยุ่งยาก	0.47	-	-	2.17	0.25
2.2) ไม่มีเงินทุน	0.47	-	-	-	0.13
2.3) จำคำแนะนำไม่ได้	-	-	-	2.17	0.13
2.4) ยังไม่มีเวลาว่างที่จะดำเนินการ	3.76	0.75	-	8.70	1.77
2.5) เป็นความรู้เดิม ๆ	0.47	1.49	-	-	0.63
2.6) เข้าชมงานเพียงอย่างเดียว	88.26	84.33	92.83	58.70	86.74
2.7) อื่น ๆ เช่น ไม่ได้เลี้ยงสัตว์ พื้นที่ไม่อำนวย	26.29	23.51	10.19	30.43	20.20

ที่มา : จากการสำรวจ

5) คลินิกประมง เกษตรกรที่มาเข้ารับบริการ ร้อยละ 38.44 มีการนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ และร้อยละ 61.56 ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ เนื่องจากเข้าชมงานเพียงอย่างเดียว ยังไม่มีเวลาที่จะดำเนินการ ไม่มีเงินทุน ไม่ได้เลี้ยงปลา ไม่มีพื้นที่ เป็นต้น สำหรับเกษตรกรที่นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ พบว่า ทำให้สามารถเลี้ยงสัตว์น้ำได้อย่างถูกวิธี ร้อยละ 56.45 ปัญหาการเลี้ยงสัตว์น้ำลดลง ร้อยละ 50.32 สามารถเตรียมบ่อในการเลี้ยงสัตว์น้ำได้เอง ร้อยละ 28.39 เป็นต้น (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกประมง ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับ ไปใช้ประโยชน์	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) นำไปใช้	30.75	48.44	23.37	60.29	38.44
ผลที่เกิดจากการนำความรู้/ปัจจัยการผลิตไปใช้					
2.1) ปัญหาลดลง	31.11	70.65	27.96	30.49	50.32
2.2) เตรียมบ่อปลาได้เอง	44.44	23.55	27.96	20.73	28.39
2.3) เลี้ยงสัตว์น้ำได้ถูกวิธี	64.44	64.19	39.78	32.93	56.45
2.4) แก้ไขปัญหาน้ำในบ่อปลาน้ำเสีย	15.56	9.68	9.68	6.10	10.48
2.5) ต้นทุนการเลี้ยงลดลง	38.52	11.94	21.51	36.59	22.42
2.6) ต้นทุนการเลี้ยงเพิ่มขึ้น	4.44	0.65	-	6.10	2.10
2.7) บริโภค/จำหน่าย	33.33	21.61	19.35	41.46	26.45
2) ไม่นำไปใช้	69.25	51.56	76.63	39.71	61.56
สาเหตุที่ไม่นำความรู้/ปัจจัยไปใช้					
2.1) วิธีการยุ่งยาก	-	-	-	3.70	0.20
2.2) ไม่มีเงินทุน	-	6.67	0.33	-	2.32
2.3) จำคำแนะนำไม่ได้	-	-	-	1.85	0.10
2.4) ยังไม่มีเวลาว่างที่จะดำเนินการ	4.93	3.64	-	9.26	3.22
2.5) เป็นความรู้เดิม ๆ	-	2.73	-	-	0.91
2.6) เข้าชมงานเพียงอย่างเดียว	93.42	67.58	88.85	46.30	80.87
2.7) อื่น ๆ เช่น ไม่ได้เลี้ยงปลา ไม่มีพื้นที่	25.99	28.79	13.11	44.44	23.97

ที่มา : จากการสำรวจ

6) คลินิกชลประทาน เกษตรกรที่มาเข้ารับบริการ ร้อยละ 29.54 มีการนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ และร้อยละ 70.46 ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ เนื่องจากเข้าชมงานเพียงอย่างเดียว ไม่มีแหล่งน้ำ ไม่มีเงินทุน แหล่งน้ำต้นทุน/กักเก็บได้น้อย เป็นต้น สำหรับเกษตรกรที่นำไปใช้ประโยชน์ ส่งผลให้ปัญหาเรื่องน้ำลดลง ร้อยละ 53.09 สามารถแก้ไขปัญหาน้ำเบื้องต้นได้ (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกชลประทาน ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับ ไปใช้ประโยชน์	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) นำไปใช้	29.39	43.38	6.48	44.17	29.54
ผลที่เกิดจากการนำความรู้/ปัจจัยการผลิตไปใช้					
1.1) ปัญหาลดลง	45.45	60.10	39.13	43.40	53.09
1.2) เกิดการรวมกลุ่ม	24.68	1.48	-	13.21	8.15
1.3) แก้ปัญหาเบื้องต้น	41.56	54.68	8.70	39.62	46.63
1.4) เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อเจ้าหน้าที่	16.88	19.21	21.74	24.53	19.66
1.5) บริหารจัดการน้ำได้	55.84	3.94	21.74	41.51	21.91
1.6) เกิดปัญหาอื่น ๆ เช่น ขาดแคลนน้ำ	5.19	-	-	28.30	5.34
2) ไม่นำไปใช้	70.61	56.62	93.52	55.83	70.46
สาเหตุที่ไม่นำความรู้/ปัจจัยไปใช้					
2.1) วิธีการยุ่งยาก	0.54	0.75	-	1.49	0.47
2.2) ไม่มีเงินทุน	0.54	4.91	-	1.49	1.77
2.3) จำคำแนะนำไม่ได้	0.54	0.75	-	1.49	0.47
2.4) ไม่มีแหล่งน้ำ	3.78	4.53	1.20	11.94	3.65
2.5) เข้าชมงานเพียงอย่างเดียว	98.92	91.32	100.30	68.66	94.70
2.6) อื่น ๆ เช่น แหล่งน้ำต้นทุน/กักเก็บได้น้อย	-	-	0.30	23.88	2.00

ที่มา : จากการสำรวจ

7) คลินิกบัญชี เกษตรกรที่มาเข้ารับบริการ ร้อยละ 49.13 มีการนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ และร้อยละ 50.87 ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ เนื่องจาก เข้าชมงานเพียงอย่างเดียว ยังไม่มีเวลาดำเนินการ รายจ่ายมากกว่ารายรับ วิธีการยุ่งยาก สำหรับเกษตรกรที่นำไปใช้ประโยชน์ พบว่า ทำให้รู้รายรับ - รายจ่ายในครัวเรือน ร้อยละ 73.35 ได้ความรู้ในการทำบัญชี ร้อยละ 60.64 ทำให้ควบคุมรายจ่าย/ลดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยได้ ร้อยละ 41.50 เป็นต้น (ตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกบัญชี ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับ ไปใช้ประโยชน์	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) นำไปใช้	56.16	58.95	23.71	55.15	49.13
ผลที่เกิดจากการนำความรู้/ปัจจัยการผลิตไปใช้					
1.1) ร้อยรายได้ - รายจ่ายในครัวเรือน	79.68	61.34	87.18	93.33	73.35
1.2) ควบคุมรายจ่ายครัวเรือน ลดรายจ่าย	54.01	29.71	50.00	50.67	41.50
1.3) ลดการสร้างหนี้	12.83	3.51	20.51	6.67	8.58
1.4) รู้แนวทางในการกำหนดราคาการผลิต	8.02	3.83	2.56	2.67	4.75
1.5) รู้แหล่งที่มาของรายได้/วางแผนการใช้จ่าย	29.41	18.53	2.56	22.67	20.21
1.6) ได้ความรู้	60.43	73.16	5.13	66.67	60.64
2) ไม่นำไปใช้	43.84	41.05	76.29	44.85	50.87
สาเหตุที่ไม่นำความรู้/ปัจจัยไปใช้					
2.1) วิธีการยุ่งยาก	2.74	0.92	3.59	31.15	5.03
2.2) ไม่เห็นประโยชน์ของการบันทึกบัญชี	0.68	-	-	-	0.15
2.3) จำคำแนะนำไม่ได้	6.16	1.83	1.59	1.64	2.66
2.4) ยังไม่มีเวลาดำเนินการ	21.23	18.81	4.38	40.98	15.98
2.5) รายจ่ายมากกว่ารายรับ	20.55	11.01	4.38	19.67	11.39
2.6) เข้าชมงานเพียงอย่างเดียว	78.77	72.48	1.59	24.59	43.20

ที่มา : จากการสำรวจ

8) คลินิกสหกรณ์ เกษตรกรที่มาเข้ารับบริการ ร้อยละ 41.58 มีการนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ และร้อยละ 58.42 ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ เนื่องจากเข้าชมงานเพียงอย่างเดียว ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/สหกรณ์ ไม่มีกลุ่ม/สหกรณ์ในหมู่บ้าน เป็นต้น สำหรับเกษตรกรที่นำไปใช้ประโยชน์ ส่งผลให้มีความรู้ความเข้าใจหลักการ อุดมการณ์ วิธีการสหกรณ์ ร้อยละ 72.40 นำมาประยุกต์ใช้ในการลดรายจ่าย/เพิ่มการออมของครัวเรือนได้ ร้อยละ 28.14 สามารถดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ได้ ร้อยละ 10.22 เป็นต้น (ตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกสหกรณ์ ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับ ไปใช้ประโยชน์	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) นำไปใช้	42.47	47.74	26.76	59.86	41.58
ผลที่เกิดจากการนำความรู้/ปัจจัยการผลิตไปใช้					
1.1) ประยุกต์ใช้ในครัวเรือน ลดรายจ่าย ออมเงิน	26.36	5.93	70.91	41.18	28.14
1.2) เข้าใจหลักการ วัตถุประสงค์ วิธีการสหกรณ์	71.82	87.35	36.36	75.29	72.40
1.3) จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ของตนเองได้	11.82	14.23	0.91	8.24	10.22
1.4) สามารถบริหารจัดการกลุ่มได้	0.91	1.98	-	2.35	1.43
1.5) สหกรณ์มีความเข้มแข็ง	-	0.79	-	5.88	1.25
1.6) อื่น ๆ เช่น สร้างความสามัคคี	8.18	-	-	15.29	3.94
2) ไม่นำไปใช้	57.53	52.26	73.24	40.14	58.42
สาเหตุที่ไม่นำความรู้/ปัจจัยไปใช้					
2.1) ไม่มีกลุ่ม/สหกรณ์ในหมู่บ้าน	4.03	1.81	1.00	5.26	2.17
2.2) ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม/สหกรณ์	5.37	27.08	0.33	-	10.71
2.3) จำคำแนะนำไม่ได้	-	0.72	1.33	-	0.77
2.4) เป็นความรู้เดิม ๆ	0.67	0.72	0.33	1.75	0.64
2.5) เข้าชมงานเพียงอย่างเดียว	93.29	71.12	98.34	94.74	87.50
2.6) อื่น ๆ เช่น ทำอยู่แล้ว	1.34	0.36	-	1.75	0.51

ที่มา : จากการสำรวจ

9) คลินิกกฎหมาย เกษตรกรที่มาเข้ารับบริการ ร้อยละ 35.50 มีการนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ และร้อยละ 64.50 ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ เนื่องจากเข้าชมงานเพียงอย่างเดียว ยังไม่มีปัญหากฎหมายที่ดิน พื้นที่มีเอกสารสิทธิ์อยู่แล้ว และไม่มีพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินสำหรับเกษตรกรที่นำไปใช้ประโยชน์ส่งผลให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องกฎหมายที่ดิน ส.ป.ก. มากขึ้น ร้อยละ 82.01 เข้าใจขั้นตอนการขอเอกสารสิทธิ์ ส.ป.ก. ร้อยละ 53.35 เข้าใจขั้นตอนการทำธุรกรรมในสิทธิที่ดินของ ส.ป.ก. ร้อยละ 51.52 เป็นต้น (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกกฎหมาย ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับ ไปใช้ประโยชน์	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) นำไปใช้	49.62	45.90	11.35	35.06	35.50
ผลที่เกิดจากการนำความรู้/ปัจจัยการผลิตไปใช้					
1.1) ปัญหาลดลง	733.33	24.29	21.88	33.33	303.66
1.2) มีความรู้ความเข้าใจเรื่องกฎหมายที่ดิน	72.87	87.86	87.50	88.89	82.01
1.3) มีความรู้ความเข้าใจเรื่องดำเนินธุรกรรม	33.33	65.71	81.25	29.63	51.52
1.4) ความรู้ความเข้าใจเรื่องขอเอกสารสิทธิ์	38.76	67.14	62.50	40.74	53.35
1.5) มีสิทธิ์ในที่ดินทำกิน	22.48	10.00	3.13	18.52	14.94
2) ไม่นำไปใช้	50.38	54.10	88.65	64.94	64.50
สาเหตุที่ไม่นำความรู้/ปัจจัยไปใช้					
2.1) ยังไม่มีปัญหากฎหมายที่ดิน	3.82	1.82	3.20	7.22	1.20
2.2) ไม่มีพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน	0.76	11.52	0.80	1.80	0.30
2.3) พื้นที่มีเอกสารสิทธิ์อยู่แล้ว	1.53	0.61	-	-	-
2.4) เข้าชมงานเพียงอย่างเดียว	96.95	87.27	94.40	212.97	35.49

ที่มา : จากการสำรวจ

10) คลินิกเสริม เกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกเสริม ได้นำความรู้/คำแนะนำ/ปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 50.25 และไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 49.75 เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า ภาคใต้มีการนำไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 64.66 ภาคเหนือ ร้อยละ 54.15 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 52.54 และภาคกลาง ร้อยละ 31.33 โดยเป็นการนำความรู้/คำแนะนำ/ปัจจัยการผลิตไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละกิจกรรม ส่งผลให้สามารถลดปัญหาทางการเกษตรในแปลงของเกษตรกร ลดการใช้เคมี ผลผลิตมีคุณภาพดีขึ้น บริหารจัดการแปลงเกษตรได้ สุขภาพดีขึ้น เป็นต้น (ตารางที่ 4.16)

ตารางที่ 4.16 การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับไปใช้ประโยชน์จากการใช้บริการคลินิกเสริม ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

การนำความรู้หรือปัจจัยที่ได้รับ ไปใช้ประโยชน์	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) นำไปใช้	54.15	52.54	31.33	64.66	50.25
2) ไม่นำไปใช้	45.85	47.46	68.67	35.34	49.75
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

4.2.5 ความพึงพอใจต่อการบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561

จากการสอบถามเกษตรกรที่เข้ารับบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561 พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ระดับมากที่สุด ร้อยละ 54.49 รองลงมา พึงพอใจมาก ร้อยละ 36.29 พึงพอใจปานกลาง ร้อยละ 8.20 พึงพอใจน้อย ร้อยละ 0.92 และพึงพอใจน้อยที่สุด มีเพียงร้อยละ 0.10 เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า ภาคกลางมีความพึงพอใจมากที่สุด ร้อยละ 65.31 รองลงมาเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 61.77 ภาคเหนือ ร้อยละ 56.29 และภาคใต้ ร้อยละ 22.91 เมื่อพิจารณาความพึงพอใจต่อการให้บริการเป็นรายด้าน พบว่า มีความพึงพอใจต่อความเหมาะสมของสถานที่จัดงานมากที่สุด ร้อยละ 60.58 รองลงมาเป็นความเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ ประโยชน์ที่ได้รับจากการให้บริการ ความเหมาะสมของระยะเวลาการจัดงาน การได้รับความรู้ คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ ความรวดเร็วในการให้บริการ และการประชาสัมพันธ์ ตามลำดับ (ตารางที่ 4.17)

ตารางที่ 4.17 ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการจัดงานคลินิกเกษตรภาพรวม					
1) มากที่สุด	56.29	61.77	65.37	22.91	54.49
2) มาก	34.43	26.40	28.95	67.70	36.29
3) ปานกลาง	8.40	10.78	4.57	8.32	8.20
4) น้อย	0.81	1.03	0.80	1.07	0.92
5) น้อยที่สุด	0.07	0.02	0.31	-	0.10
ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการจัดงานคลินิกเกษตรในแต่ละด้าน					
1. การประชาสัมพันธ์					
1) มากที่สุด	58.00	59.24	61.11	17.15	52.05
2) มาก	32.50	27.26	29.97	64.49	35.77
3) ปานกลาง	8.67	12.45	6.73	14.98	10.50
4) น้อย	0.50	1.05	1.52	3.38	1.43
5) น้อยที่สุด	0.33	-	0.67	-	0.25
2. ความรวดเร็วในการให้บริการ					
1) มากที่สุด	55.83	60.29	63.80	15.22	52.17
2) มาก	32.67	27.92	30.47	76.81	38.30
3) ปานกลาง	10.67	10.88	4.71	7.00	8.60
4) น้อย	0.67	0.92	0.51	0.97	0.76
5) น้อยที่สุด	0.17	-	0.51	-	0.17

ตารางที่ 4.17 ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการบริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ปี 2561 (ต่อ)

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
3. ความเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่					
1) มากที่สุด	61.17	64.22	66.39	23.43	56.87
2) มาก	32.67	26.61	28.40	71.50	36.42
3) ปานกลาง	6.00	8.39	3.19	4.83	5.86
4) น้อย	0.17	0.66	1.34	0.24	0.63
5) น้อยที่สุด	-	0.13	0.67	-	0.21
4. การได้รับความรู้/คำแนะนำ					
1) มากที่สุด	53.17	60.29	65.87	19.57	52.73
2) มาก	37.00	25.95	28.33	71.50	37.33
3) ปานกลาง	9.17	12.45	5.29	8.45	9.14
4) น้อย	0.67	1.31	0.34	0.48	0.76
5) น้อยที่สุด	-	-	0.17	-	0.04
5. ความเหมาะสมของสถานที่จัดงาน					
1) มากที่สุด	60.33	65.53	70.00	38.41	60.58
2) มาก	31.67	24.38	27.63	55.80	32.53
3) ปานกลาง	6.83	9.31	2.20	5.56	6.25
4) น้อย	1.17	0.79	0.17	0.24	0.63
5) น้อยที่สุด	-	-	-	-	-
6. ความเหมาะสมของระยะเวลาการจัดงาน					
1) มากที่สุด	51.33	60.42	63.56	25.36	52.77
2) มาก	37.33	25.16	27.80	59.66	34.94
3) ปานกลาง	9.50	12.84	7.46	13.04	10.69
4) น้อย	1.83	1.57	1.02	1.93	1.56
5) น้อยที่สุด	-	-	0.17	-	0.04
7. ประโยชน์ที่ได้รับ					
1) มากที่สุด	54.17	62.39	66.89	21.26	54.23
2) มาก	37.17	27.52	30.05	74.15	38.76
3) ปานกลาง	8.00	9.17	2.38	4.35	6.34
4) น้อย	0.67	0.92	0.68	0.24	0.68
5) น้อยที่สุด	-	-	-	-	-

ที่มา : จากการสำรวจ

4.2.6 ความคิดเห็นต่อการจัดงานคลินิกเกษตรครั้งต่อไป

จากการสอบถามเกษตรกร พบว่า ร้อยละ 99.37 ต้องการให้หน่วยงานจัดคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ต่อเนื่องทุกปีในพื้นที่ เพื่อจะได้รับความรู้ การถ่ายทอดความรู้และวิทยาการใหม่ ๆ ได้รับการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงได้รับแจกปัจจัยการผลิต และเวชภัณฑ์ มีเพียงร้อยละ 0.63 ที่ไม่ต้องการให้จัดงานอีก ทั้งนี้เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทุกรายต้องการให้จัดงานอย่างต่อเนื่องทุกปี (ตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.18 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการจัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในครั้งต่อไป

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) ต้องการให้จัดงานต่อเนื่อง	99.67	100.00	97.99	99.76	99.37
2) ไม่ต้องการให้จัดงาน	0.33	-	2.01	0.24	0.63
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

เมื่อสอบถามเกษตรกรที่ต้องการให้จัดงานคลินิกเกษตรในครั้งต่อไป พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 72.97 จะมาร่วมงานเพื่อรับความรู้ทางด้านการเกษตรและรับปัจจัยการผลิต เกษตรกรส่วนที่เหลือร้อยละ 27.03 จะมาร่วมงาน โดยจะนำปัญหาทางด้านการเกษตรเพื่อปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการ เนื่องจากพบการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ สำหรับปัญหาที่เกษตรกรจะนำไปปรึกษาขอคำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการคลินิก ได้แก่ การปรับปรุง/พัฒนาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การป้องกันและกำจัดโรคแมลง ขาดแคลนน้ำทำการเกษตร การใช้เทคโนโลยีการปลูกพืช/การเลี้ยงสัตว์ เพิ่มผลผลิต และลดต้นทุนการผลิต การนำตัวอย่างดินไปตรวจวิเคราะห์ ต้องการปรับปรุงบำรุงดิน เอกสารสิทธิ์ของที่ดิน (ตารางที่ 4.19)

ตารางที่ 4.19 วัตถุประสงค์การมางานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ครั้งต่อไป

หน่วย : ร้อยละ

รายการ	ภาค				เฉลี่ย
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	
1) ได้รับความรู้และปัจจัยการผลิต	68.83	59.50	94.95	73.15	72.97
2) ปรึกษาปัญหาด้านการเกษตร	31.17	40.50	5.05	26.85	27.03
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

5.1.1 ผลการดำเนินงานโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ ประจำปี 2561 มีเป้าหมายการจัดงาน 77 จังหวัด จังหวัดละ 4 ครั้ง รวม 308 ครั้ง ดำเนินการได้ตามเป้าหมาย ในภาพรวมมีเกษตรกรเข้ารับบริการในคลินิกจำนวน 397,435 ราย คิดเป็นร้อยละ 143.98 ของเป้าหมาย 276,028 ราย โดยเกษตรกร 1 ราย เข้ารับบริการได้มากกว่า 1 คลินิก มีการเบิกจ่ายงบประมาณ 104.34 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 84.23 ของเป้าหมาย 123.88 ล้านบาท

5.1.2 วัตถุประสงค์ของเกษตรกรในการเข้าชมงาน เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 59.27 มีวัตถุประสงค์เพื่อมาชมงาน โดยเป็นการเข้าชมนิทรรศการที่หน่วยงานให้บริการศึกษาความรู้เพิ่มเติมอ่านโปสเตอร์ แผ่นพับ สอบถามเกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ รองลงมาร้อยละ 36.28 ขอรับเอกสาร/ความรู้จากเจ้าหน้าที่ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการเกษตรของตนเอง และร้อยละ 4.45 มาปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ทางด้านการเกษตรที่เกิดขึ้นในพื้นที่

5.1.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการรับบริการคลินิกเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 64.24 ได้รับความรู้จากการรับบริการคลินิก รองลงมา ร้อยละ 22.25 ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ร้อยละ 11.24 ได้รับคำแนะนำการแก้ไขปัญหาทางการเกษตร และร้อยละ 2.27 ได้ชมการสาธิตวิธีการทำการเกษตรและการแก้ไขปัญหาการเกษตร

5.1.4 การนำความรู้หรือปัจจัยการผลิตที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ และผลจากการนำไปใช้ประโยชน์ เกษตรกรร้อยละ 50.99 ได้นำความรู้ คำแนะนำ และปัจจัยการผลิตไปใช้ประโยชน์ และร้อยละ 49.01 ไม่ได้นำไปใช้ เนื่องจากเข้าชมงานเพียงอย่างเดียว ไม่มีเวลาว่างที่จะดำเนินการ เป็นความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว และไม่มีเงินทุน เป็นต้น สำหรับเกษตรกรที่นำความรู้และปัจจัยการผลิตไปใช้ประโยชน์ พบว่า ทำให้ปัญหาทางการเกษตรและต้นทุนการผลิตลดลง มีผลผลิตมาบริโภคเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน รายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลผลิต ผลผลิตเพิ่มขึ้นจากการทำปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพใช้เองเพื่อปรับปรุงบำรุงดิน ลดการใช้สารเคมี ยาและเวชภัณฑ์ช่วยให้สัตว์มีสุขภาพดี ด้านทานโรค รู้วิธีการบริหารจัดการน้ำ เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ การทำบัญชีสามารถควบคุมรายจ่ายของครัวเรือน เข้าใจหลักการ อุดมการณ์ วิธีการสหกรณ์ รู้จักการรวมกลุ่ม มีความรู้และความเข้าใจเรื่องกฎหมายที่ดิน และการขอเอกสารสิทธิ์เพิ่มขึ้น

5.1.5 ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการให้บริการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 54.49 มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด รองลงมา ร้อยละ 36.29 พึงพอใจระดับมาก ร้อยละ 8.20 พึงพอใจระดับปานกลาง ร้อยละ 0.92 ที่มีความพึงพอใจระดับน้อย และร้อยละ 0.10 พึงพอใจระดับน้อยที่สุด

5.1.6 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการจัดงานคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในครั้งต่อไป เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 99.37 ต้องการให้มีการจัดงานอย่างต่อเนื่องในปีต่อไป สำหรับเกษตรกรที่ต้องการให้จัดงานคลินิกเกษตรในครั้งต่อไป ร้อยละ 72.97 จะมาร่วมงานเพื่อรับความรู้ทางการเกษตรและรับปัจจัยการผลิต ส่วนเกษตรกรที่เหลือร้อยละ 27.03 จะมาร่วมงานเพื่อปรึกษาปัญหาด้านการเกษตรที่เกิดขึ้นในพื้นที่ การปรับปรุง/พัฒนาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การป้องกันและกำจัดโรคแมลง ขาดแคลนน้ำทำการเกษตร การใช้เทคโนโลยีการปลูกพืช/การเลี้ยงสัตว์ เพิ่มผลผลิต และลดต้นทุนการผลิต การปรับปรุงบำรุงดิน เอกสารสิทธิ์ของที่ดิน เป็นต้น

5.2 ข้อค้นพบ

5.2.1 การประชาสัมพันธ์ค่อนข้างน้อย และเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่นำตัวอย่างดิน พืช น้ำมาเพื่อตรวจวิเคราะห์ หรือวินิจฉัยปัญหาในการทำการเกษตร

5.2.2 มีเกษตรกรเข้ามาชมงาน และเข้ารับบริการคลินิกในช่วงเวลาเดียวกันเป็นจำนวนมาก ทำให้การลงทะเบียนเข้ารับบริการคลินิกมีความล่าช้า

5.2.3 เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้บริการคลินิกเกษตรที่มีการแจกปัจจัยทางการผลิต เช่น เวชภัณฑ์ ยารักษาโรค สารเร่งจุลินทรีย์ ฯลฯ มากกว่าคลินิกที่ให้ความรู้เรื่องวิชาการ อีกทั้งปัจจัยการผลิตที่แจกไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร

5.2.4 เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้บริการแบบเบ็ดเสร็จ จึงไม่มีการติดตามอย่างต่อเนื่อง

5.2.5 การบันทึกข้อมูลรายชื่อเกษตรกรที่มาเข้ารับบริการคลินิกเกษตรไม่เป็นปัจจุบัน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ควรประชาสัมพันธ์โครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ฯ ให้ทั่วถึงและประชาสัมพันธ์ล่วงหน้า นานกว่านี้ โดยเน้นประชาสัมพันธ์วัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการของโครงการ แนะนำให้เกษตรกรนำตัวอย่างมาตรวจวิเคราะห์ หรือนำปัญหาที่พบในการเกษตรมาปรึกษาเจ้าหน้าที่ พร้อมทั้งให้นำบัตรประชาชนมาด้วย เพื่อความสะดวกในการเข้ารับบริการ

5.3.2 ควรขยายเวลาการจัดงานมากกว่า 1 วัน และควรมีการแบ่งช่วงเวลาหรือขยายช่วงเวลาการให้บริการในแต่ละวัน เพื่อให้ผู้เข้ารับบริการได้ปรึกษาและรับฟังคำแนะนำอย่างทั่วถึง

5.3.3 การให้บริการของแต่ละคลินิก ควรเตรียมปัจจัยการผลิตที่แจกให้มากขึ้น เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร

5.3.4 ควรมีการสาธิตทางการเกษตร โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่ เพื่อลดต้นทุนทางการเกษตร เพื่อจูงใจเกษตรกรหันมาสนใจการทำเกษตรแบบลดต้นทุน และเพิ่มความรู้ด้านการแปรรูปสินค้าเกษตร ด้านการตลาดให้แก่เกษตรกรด้วย

5.3.5 ควรบันทึกข้อมูลรายชื่อเกษตรกรที่มาเข้ารับบริการคลินิกเกษตรให้เป็นปัจจุบัน หรือมีระบบการบันทึกที่สามารถหาข้อมูลได้ง่าย เพื่อความสะดวกในการให้บริการอย่างต่อเนื่องหลังจากการจัดงาน

บรรณานุกรม

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2555. คู่มือโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในพระราชานุเคราะห์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2557. ระบบข้อมูล โครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในพระราชานุเคราะห์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://clinic2.doae.go.th/home/report_total.php (วันที่สืบค้นข้อมูล: 1 มิถุนายน 2561).
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2556. รายงานการประเมินผลโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในพระราชานุเคราะห์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ปี 2555.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2559. รายงานการประเมินผลโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในพระราชานุเคราะห์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ปี 2558.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2560. รายงานการประเมินผลโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในพระราชานุเคราะห์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ปี 2559.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2561. รายงานผลการดำเนินงานปี 2561 โครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2561. รายงานการประเมินผลโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่ในพระราชานุเคราะห์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ปี 2560.